UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra trestního práva – oddělení kriminalistiky

METODIKA VYŠETŘOVÁNÍ TRESTNÝCH ČINŮ PÁCHANÝCH MLÁDEŽÍ

Diplomová práce

Jiřina Hájková

Vedoucí diplomové práce:

Prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

Praha, červenec 2010

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Praze 10. 7. 2010 Jiřina Hájková

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala zejména Prof. Janu Musilovi za jeho přínosné odborné konzultace mé diplomové práce a za cenné rady a pomoc při zpracování. Na dalším místě děkuji Mgr. Novotnému ze Služby kriminální policie a vyšetřování na Praze 1, za přínosné informace z praxe a kazuistiku, kterou mi poskytl. Dále pak Mgr. Machutovi ze Služby kriminální policie a vyšetřování na Praze 4, taktéž za cenné poznatky z praxe ohledně výslechu mladistvých a možnost navštívení výslechové místnosti pro mládež. Mé poděkování patří rovněž pracovníkům Městského soudu v Praze, kde jsem vykonávala stáž a při té příležitosti jsem získala některé cenné poznatky, které mi pomohly při vypracování mé diplomové práce.

V Praze 10. 7. 2010 Jiřina Hájková

Obsah:

Úvod 3

1 Vymezení základních pojmů 5

1.1 Definice mladistvého.....5

2 Kriminalita mládeže 7

2.1 Struktura kriminality mládeže.....7

2.2 Vývoj trestné činnosti.....10

2.3 Polemika o snížení věkové hranice trestní odpovědnosti.....13

3 Trestní zákonodárství ve věcech mládeže.....18

3.1 Historický vývoj trestního zákonodárství ve věcech mládeže.....18

3.2 Současná právní úprava.....20

4 Kriminalistická charakteristika.....22

4.1 Osobnost pachatelů z řad mládeže.....22

4.2 Faktory ovlivňují páchání trestných činů.....23

4.3 Způsob páchání trestné činnosti.....25

5 Stopy.....27

5.1 Pojem stop.....27

5.2 Typické stopy u trestné činnosti páchané mládeží.....27

6 Vyšetřovací situace.....29

6.1 Typické vyšetřování situace u trestných činů páchaných mládeží.....29

6.2 Zvláštnosti předmětu vyšetřování.....30

6.3 Zvláštnosti podnětů k vyšetřování.....30

6.4 Zvláštnosti počátečních úkonů.....31

6.5 Zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování u trestných činů spáchaných mládeží.....32

7 Zvláštnosti následných úkonů.....34
7.1 Výslech obecně.....34
7.2 Příprava výslechu.....36
7.3 Výslech mladistvého.....37
7.4 Výslech dítěte jako svědka.....38
7.5 Faktory ovlivňující výpověď.....40
7.6 Použití speciální výslechové místnosti při výslechu svědka z řad mládeže.....43
7.7 Konfrontace.....44
7.7.1 Konfrontace za účasti mladistvého.....44
7.8 Expertizy.....45
7.8.1 Používání kriminalistických expertiz při vyšetřování trestné činnosti páchané mládeží.....45
8 Kriminalistická prevence a zapojení veřejnosti.....47
8.1 Kriminalistická prevence.....47
8.2 Zapojování veřejnosti.....51
8.3 Ochrana soukromí mladistvých.....52
Závěr.....54
Seznam zkratek.....56
Seznam použité literatury.....57
Resumé.....61
Klíčová slova.....63

Úvod

Kriminalita je jedním z negativních společenských problémů, který však provází vývoj každé lidské společnosti. V mé práci je zvláštní pozornost věnována zejména kriminalitě mládeže, neboť se domnívám, že právě ta je předobrazem budoucí kriminality dospělých. Jsem toho názoru, že je třeba udělat vše pro to, aby se kriminalita snížila. Především by se mělo mladistvým delikventům alespoň zabránit v dalším páchání trestné činnosti, přerušit jejich negativní sociální vývoj a ukázat jim správnou cestu.

Jelikož mě tato problematika vždy zajímala, vybrala jsem si ji jako téma své diplomové práce. Viděla jsem v tom příležitost se o ní dozvědět mnohem víc i z odborné stránky. V průběhu sbírání materiálů ke své práci jsem měla možnost hovořit i s odborníky z praxe, probírat s nimi některé případy a poněkud si tak poopravit pohled na mládež, jak je zobrazován v médiích.

Cílem mé práce není komplexně a do všech podrobností zmapovat celou problematiku metodiky vyšetřování trestných činů páchaných mládeží, k tomu zde není ani dostatečný prostor. Tato práce si klade za cíl upozornit na některá specifika, které má vyšetřování trestných činů mladistvých oproti vyšetřování jiných druhů kriminality.

V úvodních pasážích mé práce se nejprve zabývám vymezením některých pojmů, strukturou trestné činnosti mládeže, zvláštnostmi ve způsobu páchání trestné činnosti mládeže, historickým vývojem kriminality mládeže a podrobněji se věnuji rovněž polemice nad otázkou snížení věkové hranice trestní odpovědnosti.

Podrobněji se zaměřuji zejména na kriminalistickou charakteristiku jednotlivých trestných činů pácháných mladistvými. Jde v ní o vystižení hlavních rysů trestného činu, které jsou důležité pro jeho poznání. Kriminalisty však zajímají jen natolik, nakolik mají význam pro proces vzniku stop a pro poznání trestného činu.

Domnívám se, že již určité znaky chování i prostředí, z něhož mladistvý pochází, mohou naznačovat jeho budoucí trestnou činnost. Včasným zásahem by bylo možno odvrátit jej od kriminálního jednání. Z tohoto důvodu vyjmenovávám a popisuji některé kriminogenní faktory mladistvých.

V dalších kapitolách se zabývám typickými vyšetřovacími situacemi u trestných činů páchaných mládeží, zvláštnostmi předmětu vyšetřování, zvláštnostmi podnětů k vyšetřování, zvláštnostmi počátečních úkonů, vyšetřovacích verzí a následných úkonů. Za podstatný vyšetřovací úkon, který je nejen základním a nejrozšířenějším důkazním prostředkem, ale slouží i ke zjištění objektivní pravdy o vyšetřované události, považuji výslech mladistvého pachatele, jímž se zabývám podrobněji. Pozornost věnuji i konfrontaci a expertize. V závěru své práce pojednávám o kriminalistické prevenci.

1 Vymezení základních pojmů

1.1 Definování mladistvého

Mládež je kategorií jak sociologickou, psychologickou, pedagogickou, ale zároveň i kategorií kriminalistickou, pojem mládeže zahrnuje nedospělce, tj. děti do 15 let, i mladistvé osoby od 15 do 18 let .

Pro lepší orientaci je nutné vymezit pár základních pojmů souvisejících s trestnou činností páchanou mladistvými. S pojmem mladistvý se pojí počátek jeho trestní odpovědnosti za spáchaný trestný čin. Ta začíná v den, který následuje po dni, kdy mladistvý dovrší patnácti let věku a končí v den, kdy dovrší osmnácti let života. Trestný čin spáchaný osobou mladistvou se nazývá proviněním, konstrukce provinění je ovšem stejná jako trestný čin dospělého pachatele. Důvodem pro takovéto jiné označení je, aby nedocházelo ke zbytečné stigmatizaci mladistvého a také proto, že u mladistvého pachatele existuje obecně větší pravděpodobnost, že se správným a včasným zásahem podaří jeho budoucí vývoj a životní dráhu ovlivnit a zabránit tak případné recidivě jeho nežádoucího jednání.

Pachatelem dětského věku je osoba, která je mladší 15 let a spáchala čin jinak trestný. Pachatel dětského věku není za svůj čin trestně odpovědný, protože zde chybí formální znaky trestného činu, jako je věk, příčetnost a také rozumová a mravní vyspělost .

Pokud ve své práci uvedu termín trestný čin, budu tím mít na mysli provinění i čin jinak trestný.

V mnohé literatuře se dále můžeme setkat s pojmem nezletilý, který je ovšem pojmem občanskoprávním. Skutečnost, že dojde k nabytí zletilosti podle předpisů občanského práva před skutečným dovršením osmnácti roků (§ 8 odst. 2 obč. zák.), je však z hlediska trestního práva hmotného irelevantní. [1]

Plně trestně odpovědnou se osoba stává dosažením 18 let věku. Vzhledem k tomu, že je však velice těžké určit přesnou hranici, kdy je duševní vývoj jedince zcela dokončen, může být věk blízký osobě mladistvého, polehčující okolností při výměře trestu. V zákoně není stanovena hranice, o kolik může věk pachatele převyšovat hranici 18 let, aby mu mohla být přiznána polehčující okolnost z takového důvodu. To je ponecháno na úvaze soudu, zejména s ohledem na to, že dospívání jako proces je záležitostí ryze individuální.

Současné úvahy de lege ferenda o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání směřují k názoru, že by mladý dospělý měl být vymezen v zákoně jako osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila osmáctý rok a nepřekročila dvacátý prvý rok svého věku. [2]

[1] Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges 2009, s. 196
[2] Novotný, O., Zapletal J. a kol. : Kriminologie. 3. přeprac. vyd. Praha : ASPI 2008, s. 453

2 Kriminalita mládeže

2.1 Struktura kriminality mládeže

Struktura trestné činnosti mládeže se vyznačuje určitými odlišnostmi od trestné činnosti dospělých. Tyto odlišnosti jsou dány převážně věkem mládeže a dalšími kriminogenními faktory.[3] O zvláštnostech způsobu páchání trestné činnosti mládeže pojednávám v další kapitole.

Nejpočetnější skupinu trestných činů páchaných mládeží zcela jistě tvoří majetková trestná činnost, kterou můžeme rozdělit na krádeže prosté (krádeže kapesní, krádeže věcí z motorových vozidel, krádeže motorových dvoustopých vozidel) a na krádeže vloupáním (do chat a ostatních objektů). Mládež se často dopouští takové majetkové trestné činnosti, která je pro ni nejpřístupnější a kde je zároveň nejmenší riziko jejího odhalení. Předmětem zájmu bývají nejčastěji peníze, jízdní kola, mobilní telefony, alkohol, cigarety, oblečení, videohry, barevné kovy a jiné suroviny apod. V rámci sbírání podkladů pro tuto diplomovou práci jsem měla možnost mluvit s pracovníky Služby kriminální policie a vyšetřování, místního oddělení v Praze 1. Toto oddělení řešilo několik případů, kdy se dvojice mladistvých pachatelů dostávala do zaparkovaných vozidel šroubovákem, přičemž jeden z dvojice vždy hlídal. Následně pak z rozbitých aut odcizili autorádio a zásobník na CD s vypálenými CD.[4]

I přesto, že majetková kriminalita stále zaujímá největší podíl na celkové kriminalitě páchané těmito věkovými skupinami, došlo k jejímu výraznému poklesu. Ten byl zvláště patrný v roce 2002[5] a byl nejspíš způsoben novelou trestního zákona č. 256/2001 Sb. Ta ve svém ustanovení § 89 odst. 11 s účinností od 1.1. 2002 zvýšila hranici „škody nikoliv nepatrné“ z 2000 Kč na 5 000 Kč.

[3] Chmelík, J. a kol.: Rukověť kriminalistiky. Plzeň: Aleš Čeněk 2005, s. 276

[4] Čj: ORI-18558/08 Služba kriminální policie a vyšetřování, místní oddělení Praha 1

[5] Viz. Tabulka č. 1, rok 2002

Vedle majetkové trestné činnosti se ale setkáváme i s násilnou trestnou činností, kam patří zejména ublížení na zdraví a rvačka. Takový trestný čin spáchaný mládeží se projevuje větší mírou použitého násilí, brutalitou a vandalismem na místě činu. Zvláště pak v posledních letech můžeme pozorovat větší bezohlednost a brutalitu mládeže při páchání trestných činů.[6] Jinak lze konstatovat, že počet nejzávažnějších násilných trestných činů, jako jsou vraždy či znásilnění se v průběhu let výrazněji nemění .

V poslední době se stále častěji setkáváme rovněž s rasově motivovanou trestnou činností mládeže. Zde je zvlášť patrný „davový efekt“, neboť k podobnému jednání dochází především v davu podobně smýšlejících jedinců. Patří sem slovní útoky a nadávky ponižující lidskou důstojnost, výtržnictví, pořádání hudebních produkcí písní s rasovými texty, ale i trestné činy násilné povahy, žhářství, rvačky, ublížení na zdraví.

Často se kriminalisté zabývající se protiprávní činností mládeže setkávají rovněž se sprejerstvím, nedovolenou výrobou a držením psychotropních látek a jedů, popř. s dopravními nehodami. Hospodářské kriminalitě dominuje neoprávněné držení platební karty, porušování autorských práv a setkáváme se i s úvěrovými podvody.

Ve struktuře kriminality mezi dětmi a mladistvými jsou patrné rozdíly. Například děti mladší 15 let se ve většině případů podílí na vydírání či na poškozování cizí věci. Mladiství naopak mají větší podíl na závažnějších formách kriminality, například na loupežích, krádežích vloupáním, krádežích motorových vozidel, násilných trestných činech, drogové kriminalitě, rasově motivovaných trestných činech apod.[7]

[6] Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika. 2. vydání. Praha: C. H. Beck 2001, s. 519
[7] Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C.H. Beck 2005, s. 270

Tabulka č. 1

Procento stíhaných mladistvých podle druhu trestné činnosti na celkovém počtu stíhaných mladistvých

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Vraždy celkem:	0,06	0,08	0,09	0,08	0,21	0,07	0,07	0,17
Násilné činy celkem:	11,11	11,16	15,03	16,08	20,07	18,16	15,62	15,79
Mravnostní činy celkem:	2,12	1,57	2,52	2,51	2,44	3,04	2,60	2,67
Krádeže vloupáním celkem:	22,03	19,75	22,76	22,02	21,17	20,66	20,02	17,64
Krádeže prosté celkem:	42,27	43,80	34,78	33,21	31,92	32,88	28,99	24,53
Majetkové činy celkem:	72,98	72,02	61,09	58,96	57,11	57,50	53,17	46,09
Ostatní krim. činy celkem:	9,64	10,73	15,43	17,04	14,47	15,23	14,12	12,24
Zbývající kriminalita celkem:	2,94	2,85	3,33	2,88	2,89	2,92	11,73	20,58
Hospodářské činy celkem:	1,21	1,67	2,60	2,53	3,02	3,15	2,77	2,63

[8]

[8] Kriminální statistika Policie ČR

2.2 Vývoj trestné činnosti mládeže

Problematika delikvence dětí a mládeže je častým tématem bouřlivých diskusí. Z informací podávaných médii může veřejnost získat dojem, že počet mladých delikventů strmě narůstá. Veřejnost má ráda senzace, proto je zobrazování násilí, zejména dětského, relativně časté. Těmito zprávami v médiích se čas od času nechává strhnout i politická reprezentace. [9]

Z policejních statistik však naopak vyplývá, že kriminalita mládeže má klesající tendenci. Tento pokles však nemusí být dán pouze samotným snížením kriminality mladistvých. Při práci se statistickými údaji o kriminalitě dětí a mladistvých vždy musíme brát v potaz několik faktů.

Některé z nich se ve své práci pokusím nastínit. Součástí statistik není například latentní kriminalita, tedy ta, která buď nebyla registrována, protože nebyla odhalena anebo se nepodařilo vůbec zjistit pachatele. Existence latentní kriminality není ovšem v oblasti kriminality dětí nic neobvyklého, neboť společnost je ke skutkům páchaným dětmi více tolerantní s odůvodněním, že se jedná o vývojově podmíněný jev.[10]

Další možnou příčinou snižování kriminality mládeže by mohl být fakt, že v populaci ČR stále klesá počet dětí do 15 ti let a mladistvých. Tento pokles je možno vysledovat již od počátku devadesátých let.

Autorka Válková, která se touto problematikou podrobně zabývá, soudí, že u majetkových trestných činů může změna souviset také s novelou tr.zák. č. 265/2001 Sb. Změna zákona totiž zvýšila (jak už jsem výše uvedla) škodu rozhodnou pro kvalifikaci majetkového deliktu jako trestného činu z původních 2000 Kč na 5000 Kč. Ale příčinou by podle ní také mohla být skutečnost, že policie se věnuje závažnějším činům a drobnými delikty se už tolik nezabývá.

[9] Matiaško, M.: K otázce věkové hranice trestní odpovědnosti. Realita a mystifikace. Trestněprávní revue 2008, číslo 7, str. 221
[10] Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C.H. Beck 2005, s. 269

V této kapitole se zaměřím na celkový počet provinění či činů jinak trestných spáchaných mládeží za určité období. Druhá polovina osmdesátých let minulého století se vyznačovala relativní stabilitou a nízkými počty objasněných trestných činů spáchaných mládeží. Zlom však nastal po roce 1989 zejména v důsledku porevolučních společenských změn, které vedly ke zvýšení kriminality nejen obecně, ale i ke zvýšení kriminality mládeže. Podle grafu č. 2, který zachycuje statistické údaje Policejního prezidia ČR, můžeme pozorovat znatelný nárůst počtu objasněných provinění či činů jinak trestných spáchaných mládeží především v letech 1990 – 1993. U mladistvých osob a dětí mladších 15 let dosáhl nárůst svého vrcholu v roce 1996, poté můžeme pozorovat dlouhodobý pokles registrovaných provinění a činů jinak trestných. Takže například v porovnání s rokem 1996, ve kterém bylo objasněno 34 778 provinění či činů jinak trestných, byl v roce 2005 zaznamenám pokles o celých 24 078 objasněných provinění či činů jinak trestných.

Dále můžeme z grafu č. 2 vypozorovat, že klesá podíl provinění a činů jinak trestných spáchaných mládeží na celkovém počtu objasněných trestných činů. Určitě dobrou zprávou je také fakt, že počet činů jinak trestných, kterých se dopustily děti mladší 15 ti let, má stále klesající tendenci, takže v letech 2004 až 2007 je už nižší, než byl roku 1990. Statistické údaje posledních let zprávy z médií, které informují o alarmujícím růstu kriminality mládeže, tedy nepotvrzují.

Graf č. 2:

Objasněná provinění a činy jinak trestné spáchané mládeží na území ČR v letech 1990-2007

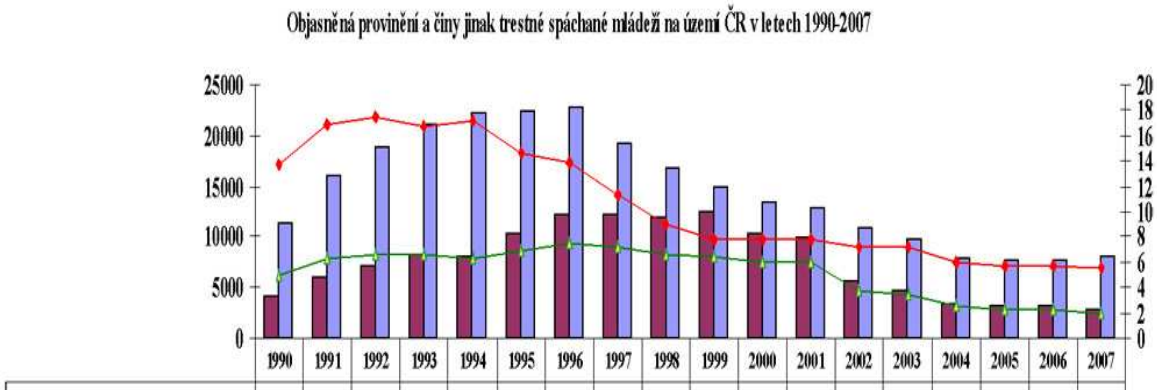

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
děti mladší 15 let	4146	5936	7093	8280	8053	10322	12059	12086	11999	12464	10216	9926	5541	4692	3319	3 086	3090	2710
mladiství	11407	15952	18812	21074	22160	22310	22719	19139	16730	14920	13507	12913	10901	9779	7886	7 614	7605	8079
podíl dětí mladších 15 let na obj. TČ v %	5	6,3	6,5	6,5	6,2	6,8	7,4	7,1	6,5	6,4	5,9	5,9	3,7	3,5	2,5	2,3	2,3	1,9
podíl mladistvých na obj. TČ v %	13,7	16,9	17,4	16,7	17,1	14,7	13,9	11,3	9,0	7,7	7,8	7,7	7,2	7,2	5,9	5,6	5,7	5,5

11

[11] Válková H., Hulmáková J.Odborníci: hranici trestní odpovědnosti není nutné snižovat [online] vystaveno 7. 10. 2008 [cit. 24. 4. 2010] Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/odbornici-hranici-trestni-odpovednosti-neni-nutne-snizovat-prt-/kavarna.asp?c=A081003_114748_kavarna_bos>

2.3 Polemika o snížení věkové hranice trestní odpovědnosti

V nedávné době opět probíhala jak mezi odborníky, kteří se danou problematikou zabývají, tak i mezi laiky, diskuse o snížení věkové hranice trestní odpovědnosti mladistvých osob, a to zejména ve spojitosti s novým trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti 1.1.2010. Tento zákoník totiž na základě poslaneckého návrhu snižoval věkovou hranici trestní odpovědnosti z dosavadních 15 na 14 let. Ještě však před nabytím účinnosti byl zákoník na základě dalšího poslaneckého návrhu novelizován a hranice trestní odpovědnosti byla znovu vrácena na původních 15 let. Snížení věkové hranice trestní odpovědnosti má své příznivce i odpůrce. Na obou stranách se nacházejí mnohé argumenty, které jsou ovšem v některých případech podávány zjednodušeně a bez dostatečně rozumného a podloženého odůvodnění.

Velká část laické veřejnosti je pro snížení věkové hranice trestní odpovědnosti mládeže pod 15 let, což vyplývá z průzkumu, který byl prováděn v roce 2005 Centrem pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV. Z tohoto průzkumu je patrné, že konkrétně pro toto snížení bylo 85% dotázaných, přičemž téměř polovina z nich byla o nutnosti snížení věkové hranice trestní odpovědnosti naprosto přesvědčena. Proti tomuto snížení se v šetření vyslovilo jen 11% účastníků, 4% se pak nedokázala rozhodnout. (viz tabulka č. 2). Dle mého názoru je zcela pravděpodobné, že výsledky šetření mohly být ovlivněny přílišnou skandalizací násilných trestných činů v médiích, kterých se mládež dopouští. Negativní a šokující informace vzbuzují totiž mnohem větší zájem veřejnosti než zprávy pozitivní, které mnohdy zůstávají bez patřičné odezvy.

Tabulka č. 2 :
Snížení věkové hranice trestní odpovědnosti mládeže pod 15 let (v %)

	1998	**1999**	**2000**	**2005**
Rozhodně ano	36	43	32	48
Spíše ano	34	35	31	37
Spíše ne	15	12	17	8
Rozhodně ne	6	4	7	3
Neví	9	6	13	4

[12]

Mezi odbornou veřejností převažuje názor, že snížení věkové hranice trestní odpovědnosti není řešením, které povede ke snížení kriminality mladistvých. Souhlasím s tímto názorem a domnívám se, že snížení věkové hranice trestní odpovědnosti by nepřineslo očekávané výsledky, neboť nejúčinější nástroj pro řešení této kriminality spatřuji ve vytvoření systému kvalitní a účinné prevence. „*Je potřeba si také uvědomit, že uložení opatření podle ZSVM může být zásadním determinujícím faktorem v životě delikventního dítěte a může mít fatální důsledky jak pro jeho profesionální i osobní rozvoj, tak i pro rozvoj jeho patologie.*“ [13]

Dosavadní věková hranice počátku trestní odpovědnosti je obhajována zejména tím, že věk 15 let odpovídá počátku odpovědnosti v pracovněprávní oblasti a taktéž systému základního vzdělávání mládeže. Děti obvykle končí povinnou školní docházku v 15 letech a ukončení této docházky je považováno za určitý sociální i mentálně-biologický mezník vývoje jednice.

[12]Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. Postoj k trestu smrti a názory na snížení věkové hranice trestní odpovědnosti [online]. [cit. 30. 4. 2010]. Dostupné z: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100478s_ob50502.pdf>

[13] Matiaško, M. : K otázce věkové hranice trestní odpovědnosti. Realita a mystifikace. Trestněprávní revue 2008, číslo 7, str. 220

Zastánci snížení hranice trestní odpovědnosti naproti tomu upozorňují na nárůst kriminality páchané mládeží, na brutalitu jejich činů, na jejich psychickou vyspělost, na právní řády okolních zemí a rovněž na historickou zkušenost s nižší věkovou hranicí trestní odpovědnosti v ČSR. Upozorňují také na to, že kriminologické výzkumy ukazují, že čím je delikvent mladší a jeho jednání závažnější, tím je v budoucnu větší nebezpečí následné recidivy. [14]

Důvody, pro které je třeba snížit věkovou hranici trestní odpovědnosti, jsou podle bývalého ministra spravedlnosti Pavla Němce zřejmé - mladí lidé už ve 14 letech dobře vědí, kdy se dopouštějí trestné činnosti: "*Zkušenosti minulých let ukázaly, že i tito mladiství pachatelé jsou schopni páchat trestnou činnost promyšleně, mnohdy si vytvářejí i falešné alibi, mnohdy jsou schopni i zahlazovat své stopy, mnohdy páchají tuto trestnou činnost organizovaně, ve spolupachatelství. Čím dál tím více se tedy způsob páchání této trestné činnosti podobá trestné činnosti dospělých*." [15]

Podle jednoho ze zastánců původní hranice trestní odpovědnosti (tj. 15 let), soudce Nejvyššího soudu a hlavního autora nového trestního zákoníku Pavla Šámala, není však jakékoliv snižování hranice trestní odpovědnosti odůvodněno stavem kriminality mládeže, neboť ta od poloviny devadesátých let klesá. To ostatně dokládají i policejní statistiky.

Podle forenzního psychologa Karla Netíka není samotná násilná trestná činnost dětí problémem až současné společnosti. Již v 19. století byla popsána řada případů vrahů mladších 15 let. Domnívá se, že účinně zacházet s dětskou delikvencí lze i beze změn trestního zákona. Aktuální úprava umožňuje přijímat opatření i vůči dětem mladším 15 let, které se dopustí činu, za nějž trestní zákon může u dospělého pachatele stanovit výjimečný trest (např. u úmyslného usmrcení).

---

[14] Fryšták, M.: Je snížení věkové hranice vzniku trestní odpovědnosti dostatečným řešením dětské kriminality? Časopis pro právní vědu a praxi 2006, 1, str. 11

[15] Kubeczka, J. Věková hranice trestní odpovědnosti se snižuje [online]. Vystaveno 1. 12. 2005 [cit. 30. 4. 2010].Dostupné z : <**http://www.radio.cz/cz/clanek/73279**>

Psycholog a vedoucí katedry sociální práce FF UK Oldřich Matoušek zastává názor, že práce s mladými delikventy je stále velice málo systematická a téměř neexistují účinné preventivní programy. Proto samo snížení hranice trestní odpovědnosti nepovažuje za krok správným směrem.

Ani dětský psycholog Zdeněk Matějček si nemyslí, že by snížení věkové hranice trestní odpovědnosti dětí samo o sobě něco vyřešilo. Ponechal by tuto hranici podle zákona na dosavadních 15 letech, ale kladl by důraz na to, aby na podkladě znaleckého psychologického posudku byly dány možnosti v individuálních případech tuto hranici eventuálně posunout níž.

Pokud jde o zahraniční právní úpravu, lze shledat, že ve většině evropských zemí se pohybuje věk počátku trestní odpovědnosti mezi 14 – 16 lety. V zemích, kde je počátek trestní odpovědnosti stanoven nižší věkovou hranicí, je právně stanoven větší prostor k rozhodování a působení odborníků i dobrovolníků z řad laické veřejnosti než je tomu v zemích, kde je hranice trestní odpovědnosti posunuta výš.

Aby bylo možné odpovědně porovnat přístup ke kriminalitě dětí v jednotlivých zemích, je třeba srovnávat celý systém zacházení s mládeží, která se dopouští delikventního jednání a je také zapotřebí zohlednit, jaké jim mohou být za jejich jednání uloženy sankce.

Potom můžeme dospět k dost překvapivému závěru, že totiž přestože je v některých zemích věková hranice trestní odpovědnosti stanovena níže než je tomu v ČR, je tamní postavení trestně odpovědných dětí lepší než je tomu u nás. Nelze jim například uložit nepodmíněný trest odnětí svobody, a to ani v případech nejzávažnější kriminality, třebaže jsou již trestně odpovědné.[16]

[16] Válková H., Hulmáková J.Odborníci: hranici trestní odpovědnosti není nutné snižovat [online] vystaveno 7. 10. 2008 [cit. 24. 4. 2010] Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/odbornici-hranici-trestni-odpovednosti-neni-nutne-snizovat-prt-/kavarna.asp?c=A081003_114748_kavarna_bos>

Já osobně, jak už jsem výše uvedla, zastávám názor, že snižování hranice trestní odpovědnosti není nutné, neboť samo o sobě nic neřeší. I po snížení věkové hranice trestní odpovědnosti budou stále existovat děti, které budou páchat trestné činy právě proto, že budou vědět, že za své jednání nebudou trestně odpovědné. Stanovením hranice trestní odpovědnosti na 14 let by tedy došlo pouze k posunutí věku pachatelů o jeden rok níže. Myslím si také, že snížení věkové hranice trestní odpovědnosti je opatřením represivním a taková opatření mají přijít na řadu až teprve tehdy, kdy selže prevence. Jelikož prevence působí na daleko větší okruh jedinců, má rovněž mnohem větší význam než represe.

3 Trestní zákonodárství ve věcech mládeže

3.1 Historický vývoj trestního zákonodárství ve věcech mládaže

Čechy, Morava a Slezsko postrádaly dlouhou dobu jednotnou kodifikaci trestního práva. Pro tuto oblast byl příznačný výrazný partikularismus: platilo zde domácí právo obyčejové, zemské právo obyčejové, zemské právo církevní, manské, dvorské, městské, vesnické a různá cizí práva [17] Je proto velmi obtížné určit převládající charakter obyčejů a norem, které upravovaly oblast trestání mladistvých provinilců.[18]

Středověké právo znalo jen dva věkové stupně, nedospělost a dospělost, přičemž věkový stupeň nebyl dán objektivním dosažením určité věkové hranice, ale zjišťoval se ohledáním. Důležitá tedy byla fyzická vyspělost jedince a nízký věk pachatele byl jen jakousi polehčující okolností při rozhodování.

Doba sjednocování trestněprávních předpisů začala Obnoveným zřízením zemským, které začalo platit v Čechách v roce 1627, na Moravě o rok později. Obnovené zřízení zemské se snažilo čelit právní nejistotě. Obsahovalo řadu ustanovení trestněprávní povahy, němělo však žádnou zvláštní úpravu pro mladistvé pachatele.

Jednotnou kodifikaci trestního práva přineslo až přijetí hrdelního řádu císaře Josefa I. z roku 1707, kde již byla stanovena věková hranice pro zmírnění trestu. Tato hranice ale byla stanovena jinak pro chlapce (18 let) a jinak pro dívky (15 let).

Velice významným počinem pro oblast trestního práva nad mládeží byl hrdelní řád Marie Terezie (Theresiana) z r. 1768. Ten poprvé rozlišoval mladistvé pachatele podle věku z hlediska jejich trestní odpovědnosti.

[17] Prušák, J. : Rakouské právo trestní. Praha: Všehrd 1912, s. 11
[18] Válková, H., Dünkel, F.: Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě. Praha : Leges 1992, s. 15

Děti do 7 let nejsou trestně odpovědné, nedospělci do 14 let mají sníženou trestní odpovědnost a mladiství do 16 let jsou již plně trestně odpovědní. Uložený trest však bylo možno zmírnit, existovala - li naděje na jejich polepšení.

Rovněž rakouský trestní zákoník z r. 1852 rozlišoval trestní odpovědnost mladistvých provinilců na dětský věk – do 10 let, kde nebyla vůbec trestní odpovědnost, věk nedospělý – 10 až 14 let , kde byla zmenšená trestní odpovědnost a věk mladistvý- 14 až 20 let , což bylo obdobím mírnějšího trestání.

Nové pojímání problematiky ohrožené a delikventní mládeže se začalo objevovat na přelomu 19. a 20. století. Došlo k vypracování osnovy zákona o trestání a trestní ochraně osob mladistvých.

Po vzniku samostatné Československé republiky platily na jejím území dřívější trestní zákony. V Čechách a na Moravě platil i nadále rakouský trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852, na Slovensku pak platilo právo uherské.

Několik let po vzniku Československa započaly přípravné práce na celkové reformě trestního práva mládeže. V roce 1931 byl přijat zákon č. 48 o trestním soudnictví nad mládeží, který platil na území celé republiky. Československo se tak zařadilo mezi ostatní evropské země, které již měly samostatnou právní úpravu trestního soudnictví nad mládeží (Německo a Rakousko). Ve své době byl tento zákon pokládán za velmi moderní a zdařilý. Výchovu upřednostňoval před represivními opatřeními. Trestné činy mladistvých byly nazývány proviněními a byly trestány mírněji, než kdyby se jich dopustili dospělí pachatelé. Byl rovněž stanoven speciální proces přizpůsobený věku mladistvého, soudy měly na výběr ze široké škály prostředků k jeho nápravě. Zletilosti se nabývalo až ve 21 letech. Zákon o trestním soudnictví nad mládeží byl ve vztahu k obecným předpisům práva trestního zákonem speciálním.

Zákon č. 48/1931 však byl bez přiměřené náhrady zrušen zákonem č. 86 z roku 1950. Trestněprávní ustanovení upravující problematiku mladistvých byla včeleněna zpět do obecných trestněprávních předpisů. Byly zrušeny soudy pro mládež a úřadovny

pro péči o mládež. Problematikou mladistvých se zákon zabýval jen v několika málo paragrafech, které nemohly zajistit, aby byl řádně zabezpečen výchovný účel trestu, posíleny pozitivní sociální návyky a aby bylo sníženo riziko protiprávního chování mladistvých pachatelů.

.

3.2 Současná právní úprava

Samostatné trestní právo mládeže neexistovalo ani v bývalém Československu, ani v České republice, která vznikla po rozpadu federace.

Nyní platný zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů č. 218/2003 Sb. nabyl účinnosti 1. ledna 2004. Jeho příprava probíhala několik let a jeho koncepce vychází z historických i ze zahraničních zkušeností. Již krátce po nabytí jeho účinnosti se však ukázalo, že stávající úprava přináší řadu výkladových či aplikačních nejasností.

Ze strany některých odborníků je právě za jeden z nedostatků tohoto zákona považována chybějící úprava právní problematiky trestání mladých dospělých. Tuto věkovou kategorii totiž nelze spolehlivě přiřadit ani ke kategorii dospělých, ani ke kategorii mladistvých. Nemusí u nich být ani zdaleka spolehlivě ukončen sociální vývoj, ač vývoj biologický ukončen mnohdy je. V některých evropských zemích proto tuto věkovou skupinu podřazují pod právní úpravu určenou pro mládež. Principem je umožnit delikventům možnost lepšího návratu do společnosti, nestigmatizovat je a nevyloučit ze sociálního života označením za pachatele trestného činu. Rovněž volba sankcí u této skupiny osob by měla být redukována na sankce přiměřené a vhodné pro věkovou a sociální vyspělost mladých dospělých a jejich zařazení do společnosti.

ZSVM ve svém § 1 odst. 1 stanoví, že je hmotněprávní a zároveň procesněprávní normou, která upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže, je speciálním zákonem vůči tr.zákoníku. a tr.řádu.

Před účinností ZSVM existovala v právní úpravě tzv. absolutní trestní odpovědnost. Ta byla spojována s dovršením patnáctého roku věku, přičemž se dovozovalo, že od této pevné věkové hranice je mladistvý již dostatečně rozumově a mravně vyspělý, aby byl za své jednání trestně odpovědný. Relativní trestní odpovědnost je chápána jako podmíněná způsobilost jedince být pachatelem trestného činu. Trestní odpovědnost mladistvého je tedy podmíněna nejen jeho příčetností a dosažením předepsaného věku, ale i rozumovou a mravní vyspělostí mladistvého. [19]

ZSVM tuto relativní trestní odpovědnost zakotvuje ve svém ustanovení § 5 odst.1 Toto zákonné ustanovení stanoví, že mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. Druhý odstavec téhož ustanovení stanoví, že pokud se dopustí mladistvý činu jinak trestného, nebo není-li z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, lze vůči němu použít obdobně postupů a opatření uplatňovaných podle tohoto zákona u dětí mladších patnácti let. Pachatelem provinění tedy může být pouze osoba fyzická, která je v době činu příčetná, dovršila patnáctý rok věku, je rozumově a mravně vyspělá a podle okolností je charakterizována zvláštními znaky.

[19] Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges 2009, s. 197

4 Kriminalistická charakteristika

4.1 Osobnost pachatelů z řad mládeže

Podle poznatků vývojové psychologie je období pubescence vymezeno obdobím mezi 11-15 lety a období adolescence obdobím mezi 15-20 lety. Toto vymezení je však jen orientační a značně individuální. Velká část případů trestné činnosti páchané mládeží je spjata s časově ohraničeným obdobím dětství a dospívání a sama odezní dosažením dospělosti[20]

V období pubescence dochází k významným psychickým i fyzickým změnám, které se projevují v hledání vlastní identity, nejistotě a pochybnostech o sobě samém. Dospělý přestává být pro dítě jedinou autoritou, dochází k narušení rovnováhy osobnosti, což někdy vede ke ztrátě starých jistot.

Období adolescence je charakterizováno uvolněním rodinných vazeb a jejich nahrazením vazbami ke kamarádům a partě. Mnohdy jsou tyto party závadové, mají zkreslenou stupnici hodnot. Adolescent se vymezuje vůči dosavadním autoritám, chce se v partě „ukázat“, získat tam vůdčí postavení, projevuje se zdánlivou neohrožeností a hrdinstvím. V případě konfliktu se postaví i proti rodičům a společnosti, neboť parta je pro něho jedinou autoritou, kterou je ochoten uznávat. Toto období je pro adolescenta značně složité, v této době je velmi zranitelný a snadno podléhá okolním vlivům navenek však vystupuje jako nesmlouvavý a málo tolerantní jedinec. Toto všechno musí mít stále na paměti osoby, které se podílejí na trestním řízení s mladistvými.

[20] Čírtková, L.: Dva pohledy na delikvenci dětí a mladistvých. Kriminalistika 2003, č. 4, s. 242

4.2 Faktory ovlivňující páchání trestných činů

I když tato část je především kriminologická, nikoli kriminalistická, přesto se ve své práci alespoň okrajově zmíním o jednotlivých složkách, které ovlivňují trestnou činnost mládeže neboť se domnívám, že s tématem mé práce velmi úzce souvisí.

Sociálně patologické jevy u mládeže

Sociálně patologické jevy ve společnosti jsou její nedílnou součástí, stejně tak jako jejich šíření a nekontrolovaný růst. Mládež je vůči negativním vlivům méně odolná než dospělí a častěji se uchyluje k řešení svých problémů nevhodným způsobem.

S osobou pachatele, s jeho dispozicemi, které nemůže nijak ovlivnit, neboť se s nimi již rodí, jsou spojeny vnitřní faktory. Patří sem např. dědičnost, konstituce, vrozené osobnostní dispozice. Vnější faktory závisí na okolí, které pachatele ovlivňují patří mezi ně např. vliv rodiny, školy, trávení volného času, vliv masmédií, alkoholismus, drogové závislosti, závislost na počítačových hrách

Dědičnost

Přístupy k dědičnosti jsou dvojího druhu. První přístup pohlíží na malé dítě jako na jedince, kterého lze teprve výchovou jakkoli formovat. Druhý přístup uvádí, že člověk je již od narození determinován vlastnostmi, které zdědil a které tedy nemohl ovlivnit. Genetická vloha však sama o sobě nevede k delikventnímu chování, pouze zvyšuje pravděpodobnost, že k delikventnímu chování dojde.

Konstituce

Patří sem např. syndrom hyperaktivity, snížená úroveň rozumových schopností, vrozené osobnostní dispozice, příslušnost k pohlaví.

Rodina a škola

Domnívám se, že dobře fungující rodina s citovým zázemím není v dnešní době zdaleka samozřejmostí. Konzumní společnost může vést k oslabování citových pout v rodině, není výjimečným jevem, že rodiny pravidelně tráví celé víkendy v nákupních centrech, kde však na sebe její jednotliví členové nemají dostatek času a ani prostoru pro to, aby si sdělovali své zážitky. V některých případech jsou děti svými rodiči k páchání trestné činnosti přímo naváděny. Přitom, většina dětských delikventů zůstává i nadále v rámci rodiny, bez toho, aby jejich rodiče, popř. další osoby podílející se na jejich výchově, nesly jakoukoli odpovědnost za jejich kriminální jednání.

Svou negativní roli zde mnohdy sehrává i nedostatečné výchovné působení školy, nedostatek pozitivních vzorů, špatné trávení volného času atd. Vztahy mezi školou a rodinou mohou při dobrém fungování předejít leckterým problémům dětí. Škola je však podle různých výzkumů v očích dnešních mladých lidí jen málo důvěryhodnou institucí.

Často pak dochází ke sdružování mládeže v závadových partách, kde se konzumuje alkohol, drogy a je páchána trestná činnost. I proto je důležitou skutečností prevence páchání trestné činnosti mládeže, na niž jsem se ve své práci rovněž zaměřila. Pokud chceme v oblasti snižování kriminality docílit pozitivních výsledků, musí preventivní činnost patřit ke stěžejním prioritám ve společnosti.

4.3 Způsoby páchání trestné činnosti

Trestná činnost páchaná mládeží, jak už jsem uvedla v kapitole zabývající se kriminalitou mládeže, se v jistých směrech liší od trestné činnosti páchané dospělými. Je to zapříčiněno především věkem mládeže, na kterém závisí její fyzický a psychický vývoj.

Mládež se odlišuje ve způsobu páchání trestné činnosti zejména tím, že si vybírá předměty útoku podle svého hodnotového systému, který je odlišný od hodnotového systému dospělých. Předmětem zájmu jsou buď věci, které mladiství běžně používají nebo věci, které mladiství chtějí, protože je mají ostatní, a oni tedy nechtějí vybočovat z kolektivu svou zaostalostí. Výnos z trestné činnosti pak často téměř okamžitě a bez rozmyslu utratí. Někdy mladiství páchají trestnou činnost jen proto, aby ukrátili volný čas a zahnali nudu, svou roli hraje i touha po dobrodružství. Takový klasický předmět zájmu bych uvedla na příkladu, kdy mladistvá K. v Obchodním domě Tesco odcizila z volného prodeje zboží, které se skládalo z lahve alkoholu Metaxa, čepice, šály, dioptrických brýlí, drogistického zboží a drobných potravin. [21]

Typickým znakem trestného činu spáchaného mladistvou osobou je větší míra použitého násilí, brutalita a vandalismus na místě činu. Nedostatek fyzické síly je obvykle nahrazován použitím nějaké zbraně, která činí útok důraznějším. Někdy se vandalismus zvrhne v bezuzdné ničení všeho, co je zrovna po ruce.

Pro mládež je dále příznačné pití alkoholu na kuráž před započetím páchání trestné činnosti, popř. požívání jiných návykových látek, které pomáhají odstraňovat zábrany a zároveň zvyšují brutalitu útoku.

Způsob páchání trestné činnosti mladistvými osobami se vyznačuje nízkou mírou organizace. Jedná se zpravidla o impulsivní akci, která postrádá nějakou hlubší a pečlivější přípravu, mladiství jsou spíše než rozumem ovládáni emocemi. Dávají také přednost okamžitému uspokojení svých potřeb před uspokojením vzdáleným, a to i v případech, kdy odměna za oddálené uspokojení potřeby je mnohonásobně vyšší. Je

[21] Čj: ORI -2592/09 Služba kriminální policie a vyšetřování , místní oddělení Praha 1

rovněž typické, že mladistvé osoby si alibi obstarávají u svých vrstevníků. Jelikož příprava ke spáchání činu není promyšlená, dochází zpravidla k obstarávání takového alibi až následně po spáchání činu. Rovněž zahlazování stop bývá nepromyšlené a minimální.

S tím souvisí i místo, kde je trestná činnost nejčastěji páchána. Jedná se často o takové místo, které je blízko bydliště mladistvého pachatele nebo nedaleko jeho školy. Zřídka bývá využíván nějaký dopravní prostředek, mládež se na místo činu dostává zpravidla pěšky nebo na kole.

Dále je pro trestnou činnost mladistvých příznačné, že je povětšinou páchána ve skupině dalších mladistvých. Spolupachatelství je typické např. u krádeží, sprejerství, užívání návykových látek, rvaček, ale i u rasově motivovaných trestných činů. Pachatelé ve skupině projevují mnohem větší tendence k agresivitě než kdyby páchali trestnou činnost osamoceně.

Mladiství pachatelé jsou také známí svou chlubivostí o provedeném činu. To je dáno především tím, že se tak chtějí před svými vrstevníky ukázat a vytáhnout, chtějí imponovat a získat v partě obdiv a respekt.

5 Stopy

5.1 Pojem stop

Kriminalistickou stopou je změna vnějšího prostředí, která nějakým způsobem souvisí s vyšetřovanou událostí. Stopy jsou základní kriminalistickou kategorií, mají nesmírný význam při odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti, neboť pomáhají poznat událost, která se odehrála v minulosti a učinit si odpovídající obraz o jejím průběhu, o činnosti pachatele a jiných osob v procesu vyšetřování události, o použitých prostředcích, nástrojích apod. Kriminalistickou stopou je však jen taková změna okolního prostředí, která dosud trvá, nezanikla a obsahuje kriminalisticky a trestněprávně významnou informaci.

5.2 Typické stopy u trestné činnosti páchané mládeží

Při vyšetřování trestných činů spáchaných mládeží se vlastně setkáváme se stejnými druhy stop jako je tomu u trestných činů páchaných dospělými, určité odlišnosti spatřujeme pouze v důsledku jiných znaků způsobu páchání trestných činů mládeží. Jak jsem již uvedla, mládež jedná často impulzivně a na trestný čin se nepřipravuje buď vůbec nebo jen zcela minimálně. Používané nástroje se často pro dosažení účelu vůbec nehodí nebo jen s vynaložením zvýšené námahy, speciálně zhotovované nástroje mládež používá jen v omezené míře.

Pro mládež je také typický zcela odlišný předmět zájmu, což se často odráží i v zajištěných stopách na místě činu. Pro mládež je typickým projevem vandalismus, sprejerství apod., kdy na místě zůstává značné množství stop (např. graffiti na stěnách). Mladí pachatelé trestných činů se navíc málokdy snaží stopy zanechané na místě činu nějak zamaskovat či zničit. Proto se u trestných činů páchaných mládeží nachází na místě činu značné množství daktyloskopických stop, stop po obuvi, otisků různých předmětů atd.

Stanovení tělesné výšky a hmotnosti osoby, která vytvořila trasologickou stopu můžeme určit i z délky takové stopy, přičemž za hranici, kdy noha již neroste a nezvětšuje se ani její šířka, bývá označován věk 17 let.

Případem, kdy na místě činu byly zajištěny stopy ve formě nápisů způsobených sprejem je příklad, kdy obvinění mladiství při cestě v zadním vagonu tramvaje, vyčkali až budou ve voze sami a následně popsali interiér vozu celkem 9 viditelnými nápisy. Nezletilý T. psal fixem, který byl transparentní a nápis se objevil až po určité době, tím pádem jeho nápisy nebyly v době ohledání viditelné, přičemž všichni nezletilí po svém zadržení oznamovatelem aktivně pracovali na odstranění nápisů, takže s výjimkou nápisu na podlaze a nápisů transparentní fixou nezletilého T. vzniklou škodu odstranili.[22]

Kriminalistické zkoumání písemného projevu je identifikačním procesem, jehož cílem je ztotožnění pisatele textu podle jeho rukopisu. I zde je třeba, aby expert vyčlenil takové množství identifikačních znaků, které bude naprosto jedinečné a neopakovatelné. Důležitý je zde rukopis, což je soubor relativně stálých návykem vypěstovaných pohybů při psaní zaměřených ke grafickému znázornění písemných znaků. Důležitým aspektem u nápisů na svislých plochách je informace o výšce, v níž byl nápis napsán a z toho je možno odvodit pravděpodobnou tělesnou výšku pisatele. Vychází se přitom z toho, že pisatel píše na svislou plochu ve výšce očí.[23]

U některých trestných činů se však stopy vyskytují minimálně. Jsou to povětšinou verbálně páchané trestné činy s rasovým či národnostním podtextem. Tyto stopy vznikají ve vědomí člověka, ale pokud je použito rovněž fyzické násilí, vyskytuje se i zde dostatek stop.

Je ovšem možné, aby výše zmíněné stopy zanechal i dospělý pachatel. Pokud se však najde na místě činu více takových typických stop najednou, je pravděpodobnější, že čin byl spáchán pachatelem z řad mládeže.

[22] Č.j.: ORI-17116/08, Služba kriminální policie a vyšetřování, místní oddělení Praha 1
[23] Strauss, J., Padyšák, P.: K možnosti zjišťování tělesné výšky pisatele z nápisů na svislé ploše. Československá kriminalistika 1986, s. 366 - 370

6 Vyšetřovací situace

Vyšetřování je neustále se vyvíjející proces, který se mění v závislosti na získaných informacích a velkém množství různých faktorů. Vyšetřovací situace je stav, v němž se vyšetřovaný v daném okamžiku nalézá. K orientaci v průběhu vyšetřování, k určení dalšího postupu ve vyšetřování a k volbě metod, jimiž má být dosaženo kladného výsledku vyšetřování, slouží popisy daných vyšetřovacích situací.

6.1 Typické vyšetřovací situace u trestných činů páchaných mládeží

U trestných činů spáchaných mládeží se na začátku vyskytují tři základní vyšetřovací situace:

- je vysoce pravděpodobné, že čin spáchala osoba mladší 18 let a k dispozici jsou údaje potřebné pro identifikaci pachatele. Zde je vyšetřování zaměřeno ke zjištění doplňujících informací, umožňujících vyslovit důvodné podezření, že čin spáchala konkrétní osoba

- je vysoce pravděpodobné, že čin spáchala osoba mladší 18 let, ale údaje potřebné pro identifikaci pachatele chybí – další šetření je zaměřeno na typování pachatelů z řad mládeže

- není pravděpodobné, že čin spáchala osoba mladší 18 let a údaje potřebné pro identifikaci pachatele chybí – ve vyšetřování se postupuje podle metodik vyšetřování pro jednotlivé druhy trestné činnosti, podle metodik vyšetřování trestných činů páchaných mládeží se postupuje teprve od okamžiku, kdy vznikne důvodné podezření, že čin spáchala osoba z řad mládeže .

6.2 Zvláštnosti předmětu vyšetřování u pachatelů dětského věku

V praxi se vyskytuje celá řada případů, kdy činu jinak trestného se dopustí osoba mladší 15 let. I když tyto osoby nejsou trestně odpovědné, přesto musí být vždy zjištěn skutkový stav v takovém rozsahu, aby byl skutek plně dokázán a objasněn. Ustanovení § 291 tr. řádu stanoví, že řízení v trestních věcech mladistvých upravuje zvláštní zákon. Pokud zvláštní zákon nestanoví jinak, postupuje se podle tr. řádu. Zvláštním zákonem se zde rozumí ZVSM. Ustanovení § 3 odst. 3 ZSVM dále stanoví, že objasněn musí být vždy také stupeň rozumového a mravního vývoje pachatele dětského věku, jeho povaha, poměry a prostředí, v nichž vyrůstal a žije, jeho chování před a po spáchání činu, zda se na trestné činnosti pachatele dětského věku nepodílely také jiné osoby. Předmětem vyšetřování jsou i další skutečnosti, zejména příčiny a podmínky trestné činnosti.

6.3 Zvláštnosti podnětů k vyšetřování

Podněty k vyšetřování trestné činnosti páchané mládeží jsou stejné jako u trestných činů páchaných dospělými pachateli. Jedná se zvláště o oznámení od jednotlivých osob nebo organizací, které se při plnění svých úkolů o trestném činu spáchaném mládeží dozvěděly. Jsou to např. školy, dětské domovy, učňovská zařízení, nápravná zařízení, orgány sociálně právní ochrany dětí, obecní úřady atd. Oznamovatelé trestného činu mohou být v roli poškozeného či svědka a jeho spáchání buď přímo pozorovali nebo viděli děti či mladistvé v blízkosti místa činu. Již tradičně vzbuzuje chování mládeže na veřejnosti velkou pozornost občanů, kteří některé projevy např. vandalství, sprejerství či výtržnictví spontánně oznamují. Někdy se však zejména starší spoluobčané obávají agresivity a msty mladistvých pachatelů a bojí se proto případ oznámit.

Největší informační význam mívají podněty získané operativně pátrací činností policie, protože jde o podněty získané osobami, které mají v této oblasti značné zkušenosti. Jsou to mnohdy informace již prověřené, které tedy značně usnadňují vyšetřování.

Oznámení o trestném činu může být podáno buď ve formě ústní či písemné. Jde-li o osobní podání, vyšetřovatel zpravidla ihned zahájí trestní stíhání a oznamovatele vyslechne jako svědka či jako poškozeného. Není-li zahájeno trestní stíhání, sepíše se „Oznámení o trestném činu“. Při telefonickém oznámení je kromě zjištění údajů o trestném činu nutno zjistit také údaje o jeho oznamovateli. Telefonická oznámení však bývají často nekvalitní a informace z nich získané jsou velice stručné.

6.4 Zvláštnosti počátečních úkonů

Okruh počátečních operativně pátracích a vyšetřovacích úkonů a opatření závisí především na druhu spáchaného trestného činu a na charakteru počáteční vyšetřovací situace, nikoliv na věku pachatele. Ten má vliv na taktiku provádění takových úkonů, jelikož se musí dbát na výchovné působení trestního řízení a na zajištění zvláštních procesních práv mladistvých.

K předvolávání osob mladších 15 let dochází prostřednictvím rodičů, zákonných zástupců, orgánu sociálně-právní ochrany dětí či školy. Pokud se předvádí taková osoba na policejní útvar, pak je to třeba provádět zvláště citlivě. Nepředvádí se v uniformě, ale v civilním oděvu a je třeba použít civilního vozidla.

O výslechu osoby mladší 15 let se zmíním podrobněji v další kapitole. Podle ZSVM je potřeba jednat se zúčastněnými osobami tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení. Úkony přípravného řízení provede policejní orgán, státní zástupce či soudce – všichni specializovaní na agendu mladistvých. O každém předvedení musí být informováni rodiče či jiný zákonný zástupce, v případě nebezpečí z prodlení musí být mladistvému ustanoven opatrovník. V § 42 odst. 2 ZSVM se stanoví, že mladistvý musí mít obhájce, a to od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření ZSVM nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit. Ustanovení má za cíl chránit práva mladistvého již před zahájením trestního stíhání.

Typickým prováděným prvotním úkonem je ohledání místa činu popř. poškozeného či oběti, dále sem patří provedení neopakovatelných výslechů.

6.5 Zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování u trestných činů spáchaných mládeží

Základním úkolem kriminalistiky je zjištění, odhalení a objasnění protiprávního činu do takové míry, že o tom nemůže být pochyb. Vyšetřovací verze jsou předpoklady o nějakém faktu, který má souvislost s vyšetřováním takového činu.

Z kriminalistických verzí mají pro konkrétní vyšetřování význam zejména verze typické, které kriminalistovi přinášejí v počátku vyšetřování možné objasnění situace a dávají mu jakési vodítko pro rozhodování o počátečních a neodkladných úkonech. Lze říci, že kriminalistické verze vznikají jako soubor zobecněných zkušeností s dřívějšími případy a jsou jakýmsi modelem možného objasnění skutečností na počátku vyšetřování, kdy není k dispozici dostatek informací. Nejprve je třeba důležitá fakta shromáždit, pak nastává fáze jejich třídění, analýzy a hodnocení, další fází je vytváření domněnek a vytyčování prvních verzí a pak následuje fáze vyvozování důsledků. U jednoduchých případů nejsou verze potřeba, jejich vytyčování by bylo nadbytečné.

Zcela typickou vyšetřovací verzí u protiprávních činů spáchaných mládeží je verze o tom, že protiprávní čin byl spáchán ve skupině. Základem je zde přítomnost velkého množství stop pocházejících od několika osob, znakem bývá také větší množství odcizených věci, či brutalita.

Další verzí je verze o podílu dospělé osoby na trestné činnosti mladistvého. Dospělý zde působí buď jako spolupachatel či jako návodce. Mladiství snadno podléhají působení osobám, které jsou pro ně autoritou, ze kterých mají strach nebo je například finančně zajišťují. Vyskytují se i případy, kdy jsou naváděni k trestné činnosti vlastními rodiči.

Častou vyšetřovací verzí je i verze o další dosud neodhalené trestné činnosti pachatele, neboť málokdy je trestný čin mladého pachatele činem osamoceným. Tato

verze se vytyčuje např. tehdy, když pachatel delší dobu nepracuje či utrácí větší částky peněz. Téměř vždy se tato verze vytyčuje v případě drogové a majetkové trestné činnosti.

Při vyšetřování trestné činnosti mládeže je nutné uplatňovat zvláštní zásady. Podle ustanovení § 3 odst. 8 ZSVM a také § 41 odst. 2 téhož zákona je třeba svěřit vyšetřování odborníkům, kteří zaručí výchovný účel řízení. Je též třeba zajistit účast všech osob, které mají právo účastnit se prováděných úkonů, je nutné plánovat úkony nutné k zjištění osobních poměrů dítěte a mladistvého a v neposlední řadě je nutné naplnit výchovný cíl celého trestního řízení.

Na trestní řízení ve věcech mládeže se vztahují zpřísněné normy. Všechnny vyšetřovací úkony s účastí mladistvého pachatele je třeba připravit, tak aby nemusely být opakovány. Vyzdvihována je i rychlost trestního řízení. To je vyjádřeno v § 3 odst. 6 ZSVM. Má tak být zabráněno snižování učinnosti trestního řízení a zároveň výchovného působení na mladistvého.

7 Zvláštnosti následných úkonů

Následnými úkony, o kterých budu dále pojednávat jsou, výslech mladistvého obviněného, výslechy svědků, konfrontace za účasti mladistvého a expertizy. Jejich pomocí jsou prověřovány jednotlivé vyšetřovací verze.

7.1 Výslech obecně

Výslech je kriminalistická metoda, kterou na základě zákonem stanovených podmínek získávají orgány činné v trestním řízení výpověď osoby o skutečnostech, které vnímala svými smysly a které jsou právně a kriminalisticky relevantní pro objektivní zjištění a objasnění věci. [24] Získávají se jím informace o událostech trestných činů nebo o jiných významných skutečnostech, které mohou pomoci při objasňování trestného činu.

Je jedním ze základních a současně nejfrekventovanějších vyšetřovacích úkonů, bez kterého se v policejní praxi neobejde vyšetřování prakticky žádného trestného činu. Výslech lze považovat za procesní úkon (z pohledu trestního práva), za kriminalistickou metodu (z hlediska kriminalistiky) nebo za zvláštní formu sociálního styku (z pohledu forenzní psychologie).

K základním sociálně psychologickým vlastnostem vyšetřovatele při výslechu zejména mladistvé osoby patří empatie. Pro vyslýchajícího představuje empatie jeden ze základních předpokladů profesionální úspěšnosti. Vyslýchající se musí umět vcítit do konkrétní situace, na základě této dovednosti se pak odvozují pravděpodobné reakce vyslýchaného pro různé varianty.[25] Starší psychologická teorie předpokládala, že empatie je každému víceméně vrozena. Moderní psychologie naopak předpokládá, že i na empatickém vcítění se je možné i nadále pracovat a dále je zdokonalovat. Nejsou ojedinělé případy, kdy dojde k navázání vztahu mezi vyšetřovatelem a poškozeným nebo dokonce i pachatelem. Časopis Kriminalistický sborník popisuje případ 18 letého

[24] Chmelík, J. a kol.: Rukověť kriminalistiky. Plzeň: Aleš Čeněk 2005, s. 160
[25] Čírtková, L.: Forenzní psychologie, Plzeň: Aleš Čeněk 2004, str. 320

Michala Š., který zavraždil tři členy své rodiny. Vyšetřovateli se podařilo s ním navázat velmi dobrý vztah, který přerostl až do fáze, kdy si ho Michal Š. spojil s osobou svého zesnulého otce. Svědčí o tom rozsáhlé a časté dopisy, které svému vyšetřovateli psal. [26]

V řízení proti mladistvému je třeba dbát na to, aby vyšetřování prováděly osoby, které mají v této oblasti životní zkušenosti a rovněž aby ve věci rozhodovaly osoby, u nichž znalost otázek souvisejících s výchovou mládeže zaručují splnění výchovného účelu řízení. Orgány činné v trestním řízení zde postupují v nejtěsnější spolupráci se zařízeními, jimž je svěřena péče o mládež, popř. se zařízeními psychiatrické péče. K vyšetření duševního stavu mladistvého se přibere zpravidla znalec z oboru dětské nebo dorostové psychiatrie.

[26] Mareš, J.: Trojnásobný vrah. Kriminalistický sborník 2008, č. 1, str. 34

7.2 Příprava výslechu

Výslech mladistvého je náročným následným úkonem vyšetřování, a tak by měla být jeho přípravě věnována náležitá pozornost.

Získání informací o mladistvém

Nejprve je potřeba, aby si vyšetřovatel zjistil co možno nejvíce dostupných informací o osobě vyslýchaného, zejména o úrovni jeho mravní a rozumové vyspělosti, o prostředí, ve kterém žije, o rodinných poměrech, majetkových poměrech, zálibách, jeho chování před spácháním provinění i po něm, atd. Tyto informace pak umožňují zvolit vhodný přístup k výslechu a stanou se podkladem pro úspěšné navázání psychologického kontaktu mezi vyslýchajícím a vyslýchaným. Zjištění poměrů mladistvého se zpravidla uloží příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí, případně také Probační a mediační službě .

Vhodné místo pro provádění výslechu

Pro úspěšně vedený výslech je důležité vhodně zvolené prostředí, tedy konkrétní místo, kde k výslechu dojde. Zákon závazně žádné místo výslechu mladistvého nestanovuje. Strohá kancelář policejního vyšetřovatele může ve vyslýchaném (ať už je vyslýchán jako svědek, podezřelý nebo obviněný) vzbuzovat nepříjemné pocity, které mohou mít negativní vliv na průběh výslechu. Jako vhodné prostory se jeví prostory ve škole, v pracovně pedagoga či psychologa apod. Pravděpodobnost získání dobrých a pravdivých výsledků výslechu se tím zvyšuje. Pro výslech především dětských svědků se používají speciální výslechové místnosti, o kterých pojednávám dále.

Příprava vhodných otázek

Předem připravenými otázkami si vyslýchající stanoví, co se chce od vyslýchaného dozvědět a jaký okruh informací ho zajímá. V případě nezletilých pak příprava otázek umožní i jejich vhodné naformulování tak, aby byly pro vyslýchaného srozumitelné s ohledem na stupeň vývoje jeho vyjadřovacích schopností. Při přípravě otázek může být užitečná i spolupráce s psychologem. Zvolené otázky nesmí být

sugestivní či kapciozní. Podrobněji se o těchto druzích otázek zmíním v podkapitole o výslechu mladistvého. Vyslýchající samozřejmě může položit i otázku, kterou zformuloval podle potřeby až na místě. Tyto nepředvídané otázky mohou mladistvého vyvést z míry a ze souvislosti předem naučené výpovědi. Následně se v jeho výpovědi mohou objevit rozpory, jejichž objasňováním lze zjistit skutečnou pravdu.

7.3 Výslech mladistvého

V ZSVM můžeme nalézt řadu ustanovení, které mají za cíl mladistvého chránit. Například podle § 42 ZSVM má mladistvý právo na zacházení přiměřené jeho věku, duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu. Od okamžiku, kdy jsou proti mladistvému použita opatření podle tohoto zákona nebo provedeny úkony podle tr. řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných., musí mít obhájce. Všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny vždy mladistvého poučit o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění. Podle ustanovení § 57 odst. 1 ZSVM je nutno při výslechu obviněného mladistvého postupovat ohleduplně a šetřit jeho osobnost. Výslech by měl na mladistvého působit výchovně, ostatně jako celé trestní řízení.

Příprava výslechu mladistvého musí být právě s ohledem na tyto zákonné požadavky podstatně pečlivější. Nejprve je třeba s mladistvým navázat psychologický kontakt, o němž se blíže zmiňuji dále v oddíle nazvaném „Věrohodnost výpovědi“.

Po splnění všech formálních náležitostí, kterými jsou ověření totožnosti, objasnění důvodu výslechu a vyplnění úvodní části protokolu o výslechu, musí být mladistvý před samotným výslechem vhodně poučen o svých právech. Výpověď mladistvého probíhá tak, že se nejprve nechá souvisle vypovědět ke skutečnostem, které jsou předmětem výslechu (monolog). Posléze mu může vyslýchající klást otázky, pokud je to zapotřebí (dialog). Otázky musí být pokládány takovým způsobem, aby byly jasné a srozumitelné. Nemohou být pokládány otázky kapciózní (takové otázky, které mají za cíl vyslýchaného nepozorovaně dovést k výpovědi, kterou si přeje vyslýchající) a sugestivní (takové otázky, které vyslýchanému podsouvají určitý konrétní postoj vyslýchajícího).

Důležitým je i přístup vyslýchajícího k vyslýchané osobě, neboť vyslýchaný může být ovlivněn chováním vyslýchajícího, jeho gesty, mimikou apod., což je potřeba vyloučit. Je zapotřebí se vyvarovat přísného, úředního tónu, ale i naopak přílišné familiárnosti a odklonu hovoru od projednávané události. Vyslýchající tu ztrácí postavení úředního orgánu, což vede ke znevažování vlastní osoby a ke zlehčování celé situace. Prostředí i atmosféra při výslechu mládeže by měly navozovat pocit bezpečí, důvěry a klidu. O čemž jsem psala již v části pojednávající o přípravě na výslech.

Průběh celého výslechu musí být vždy řádně doslovně protokolován, aby získané informace byly řádně interpretovány. Zvýšenou pozornost je třeba věnovat poučení o právech mládeže. Poučení je vždy nutno přizpůsobit věku a rozumové vyspělosti jedince. Z běžné praxe vyplývá, že jednotlivci jsou po poučení, kladeny jednoduché kontrolní otázky, které mají ukázat, že poučení bylo správně porozuměno. Důležité je i zvolení správné rychlosti kladení otázek a to tak, aby vyslýchaný nepodával ukvapené odpovědi. Na výslech by měl mít vyslýchající i vyslýchaný dostatek času. Opět i ve fázi dialogu je třeba využívat spontánní a celistvé výpovědi a pokud to není nutné, do odpovědí vyslýchaného by se mělo co nejméně zasahovat.

7.4 Výslech dítěte jako svědka

Jestliže má být dítě vyslechnuto k události jako svědek, je třeba použít ustanovení § 102 odst. 1 tr.řádu. Toto ustanovení stanoví, že je-li osoba mladší než patnáct let vyslýchána jako svědek o okolnostech, jejichž oživování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat. Bohužel je častou chybou v trestním řízení, že výslech je opakován i několikrát. Pracovníci služby kriminální policie volí nejjednodušší postup, takže vyslechnou například poškozené dítě před zahájením trestního stíhání, poté je takovýto psychicky náročný výslech zopakován po sdělení obvinění a většinou je dítě vyslechnuto i v řízení před soudem. Zvláště nevhodný je

tento postup u mravnostní trestné činnosti, kdy oživování vzpomínek může být pro poškozené dítě velice traumatizující.

Orgány činné v trestním řízení postupují tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí. Výslechy osob mladších patnácti let před zahájením trestního stíhání by proto měly být výjimečným postupem všech orgánů činných v trestním řízení, neboť podklady pro zahájení trestního stíhání lze zpravidla opatřit i jinak. [27]

K výslechu se přibere pedagog nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem k předmětu výslechu a stupni duševního vývoje vyslýchané osoby přispěla ke správnému vedení výslechu. Může-li to přispět ke správnému provedení, mohou být přibráni i rodiče. Vždy je vhodné již v rámci přípravy výslechu zjistit, ke kterému z rodičů má dítě větší důvěru a před kterým rodičem se nebojí hovořit a právě tohoto rodiče k výslechu přibrat. Ze zkušeností vyšetřovatelů ze služby kriminální policie a vyšetřování na Praze 1, s nimiž jsem měla možnost hovořit, však vyplývá, že je vhodnější rodiče k výslechu nepřibírat. Děti totiž mnohdy nerady vypovídají před svými rodiči o věcech, které jsou pro ně leckdy nepříjemné. Mohou se cítit provinile, někdy svojí výpovědí jakoby chtějí udělat rodiči radost a řeknou to, o čem si myslí, že tento rodič chce slyšet, popř. mohou mít naopak z některého rodiče i strach a v takovém případě je výslech velice ztížen, neboť dítě často nic neřekne, protože se bude bát potrestání.

Rovněž autor Matiášek uvádí, že přítomnost rodičů při výslechu má často nepříznivý vliv. Jednak je narušena intimita výslechového prostředí a jednak má dítě často vnitřní pocit jakési viny např. že se vůbec stalo svědkem nějaké události nebo bylo předmětem útoku. Tento pocit pak nabývá podoby ostychu, bázlivosti či strachu v prvé řadě před svým rodičem. Tento strach dítě neopouští ani v průběhu výslechu. Jestliže ví, že rodič má na věc nějaký názor, cítí se mu povinno vyhovět, podrobit se mu, protože jeho vztah k rodičům je mnohem významnější a cennější než vztah k věci,

[27] Chmelík, J. : Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. Praha : Ministerstvo vnitra ČR 1998, s. 87-88

k vyslýchajícímu a k pravdě. Výrazem těchto vnitřních prožitků od vstupu do výslechové místnosti je pak to, že dítě buď nevypovídá vůbec, nepamatuje se, nebo vypovídá zkresleně.[28]

Vždy tedy záleží na individuálním případu a na osobnosti dítěte. Osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění takového úkonu navrhnout jeho přerušení nebo ukončení, pokud by jeho provedení nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslýchané osoby. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví. Druhý odstavec § 102 tr.řádu stanoví, že v dalším řízení má být taková osoba vyslechnuta znovu jen v nutných případech. V řízení před soudem je proto možno na podkladě rozhodnutí soudu provést důkaz přečtením protokolu i bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2 tr.řádu (toto ustanovení se týká výslechu zletilého svědka v hlavním líčení). Osoba, která byla k výslechu dítěte přibrána, se podle potřeby vyslechne ke správnosti a úplnosti zápisu, ke způsobu, jímž byl výslech prováděn, jakož i ke způsobu, jímž vyslýchaná osoba vypovídala.

7.5 Faktory ovlivňující výpověď

Sugesce a autosugesce

Sugestibilitu můžeme vyjádřit jako schopnost jedince automaticky přijímat cizí názory za své a chovat se podle nich. Větší míru sugestibility sebou nese dětský věk ale s postupujícím věkem se tato míra snižuje. Především dítě velice citlivě vnímá chování vyslýchajícího a reaguje na ně tak, že se snaží vytušit jeho očekávání a také mu vyhovět. Stává se tak, že dítě uvádí takové skutečnosti, o nichž si myslí, že vyslýchající chce od něj slyšet. Platí to zejména tehdy, když je vyslýchající pro něj autoritou. V případech, když děti, ale i mladistvé osoby vypovídají vůči některé ze svých blízkých osob, je pravděpodobnost sugesce vyšší. S ohledem na to je lépe provádět výslech těchto jedinců bez přítomnosti blízkých osob.

[28] Matiášek, J. : Psychologie a výslechová praxe. Praha: Orbis 1968, s. 57

Děti a mladiství mají rovněž mnohem vyšší sklony k autosugesci, tj. vsugerovat si určitý děj a následně o něm vypovídat, jako by jej sami zažili. Zejména mladiství vyplňují za pomoci autosugesce mezery v paměti. Platí, že čím delší je časový odstup mezi výslechem a událostí, tím větší je pravděpodobnost autosugese, proto je třeba výslech provést co nejdříve. [29]

Věrohodnosti výpovědi

Cílem výslechu je získání úplné a věrohodné výpovědi, aby bylo možno zjistit objektivní pravdu o vyšetřované události. Chceme-li získat věrohodnou výpověd, musíme ke každému vyslýchanému přistupovat individuálně a dobře se na výslech připravit, jak už jsem výše uvedla. Je třeba k němu shromáždit dostatečné množství údajů například o rodinných poměrech, o prostředí, ve kterém žije, škole, jeho zájmech, rozumovém a mravním vývoji. Musíme brát na zřetel i momentální stav, v němž se vyslýchaný z řad mládeže nalézá. Pro lepší spolupráci s jedincem během výslechu je dobré ještě před jeho samotným započetím s ním navázat kontakt. Je vhodné bavit se o něčem, co je mu příjemné, o jeho koníčcích, kamarádech, mimoškolní činnosti apod.

V úvahu je kromě jiného nutno brát také vrozený temperament a typ nervové soustavy mladistvého. S tím souvisí celá řada psychických stavů a reakcí jako je strach, odvaha, tíseň, deprese, pasivita, lhavost, apod. Nejpříznivějším věkem z hlediska věrohodnosti výpovědi se považuje období mezi 9. a 11. rokem věku. U předškolních dětí vyvolává problémy jejich schopnost odhadnout časové údaje. V případě pochybností o věrohodnosti dětské výpovědi je třeba si vyžádat znalecký posudek. Metody psychiatrického a psychologického vyšetření neumožňují zcela jednoznačně a objektivně potvrdit pravdivost určité výpovědi. Věrohodnost však může být objasněna pomocí komplexních vyšetřovacích metod. Při ověřování věrohodnosti dětské výpovědi často dochází k uplatnění psychologických testů, kterými se zjišťují zejména obecné tendence k podvádění apod. [30]

[29] Chmelík, J. : Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. Praha : Ministerstvo vnitra ČR 1998, s. 94
[30] Kacafírková, M.: Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. Trestní právo 2002, 10, s. 21

V případě dodržování individuálních zvláštností dětské psychiky a volbě odpovídající taktiky výslechu je možné získat věrohodnou výpověď použitelnou pro potřeby trestního řízení.

Lživá výpověď

Typickou příčinou, proč mládež při výslechu vypovídá nepravdivě, je obava z možného potrestání. Pro vyšetřovatele bude snazší vyvarovat se vhodnou přípravou na výslech mládeže a jeho lživé výpovědi, než ji později odhalovat. Existuje několik postupů k překonání lživé výpovědi. Prvním možným způsobem je odhalení, objasnění a odstranění příčin lživé výpovědi mládeže. Vyšetřovatel zde vychází z posouzení výpovědi. Pokud je to možné, pokusí se o odstranění motivu k lživé výpovědi. Může jít např. o strach z vlastní trestní odpovědnosti. Při překonávání lživých výpovědí mládeže má mnohem častější naději na úspěch stimulování jeho kladných vlastností. V tomto případě ovšem musí mít vyšetřovatel dostatečné množství informací o osobnosti vyslýchaného z řad mládeže a jeho vlastnostech. Během výslechu pak vyšetřovatel působí na mladistvého takovým způsobem, aby převážily jeho kladné vlastnosti. Podobně i u mladistvého na rozdíl od dospělých pachatelů je možno častěji využít jeho emocí, které jsou vyvolané spáchaným činem. To bude přicházet v úvahu zejména v situaci, kdy se mladistvý dopustí činu poprvé nebo čin má závažnější charakter. Pak je žádoucí provést výslech co nejdříve od spáchání činu.[31] Posledním ze způsobů překonání lživé výpovědi je využití rozporů uvnitř výpovědi a nebo rozporů mezi výpovědí a ostatními důkazy. Mladistvý vzhledem ke svým nedostatečným znalostem a zkušenostem se často zaplétá ve své výpovědi do rozporů. Tím, že budou mladistvému předloženy důkazy, které vyvracejí jeho výpověď, může dojít k jeho přiznání a vylíčení pravdivých skutečností.

[31] Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika. 2. vydání. Praha: C. H. Beck 2004, s. 526

7.6 Použití speciální výslechové místnosti při výslechu svědka z řad mládeže

Poněvadž je potřeba chránit svědka z řad mládeže, je za tímto účelem využívána speciální výslechová místnost. Tato speciální výslechová místnost umožňuje pořízení kvalitního zvukového i video záznamu, díky němuž není nutno výslech opakovat a tím oživovat v paměti vyslýchaného leckdy pro něj nepříjemné zážitky. Na mládež působí daleko lépe, když může s vyslýchajícím hovořit a ten mu věnuje plnou pozornost, než když se během výslechu provádí současně i jeho protokolace. Výslech by neměl trvat déle než jednu hodinu, jednak proto, aby se předešlo přílišné zátěži vyslýchaného a jednak také proto, aby nedocházelo k nežádoucímu snižování jeho pozornosti. Je vhodné, aby výslech prováděla osoba stejného pohlaví, která má kladný vztah k dětem.

Hovořila jsem s pracovníky Služby kriminální policie a vyšetřování, místního oddělení Praha 4 a měla jsem možnost i navštívit osobně takovou speciální výslechovou místnost určenou pro poškozené z řad mládeže, zvláště pak pro malé děti. Její vybavení má navozovat přátelskou a vlídnou atmosféru, aby vyslýchaný nebyl vystaven přílišnému stresu. Tato místnost je vybavena barevným, pohodlným nábytkem a hračkami, které mnohdy poslouží k popsání inkriminované situace. Když hovořím o hračkách ráda bych se na tomto místě alespoň ve stručnosti zmínila o demonstračních pomůckách „Jája a Pája“. Tyto „hračky“ jsou používány od roku 1994 a slouží zejména dětským obětem pohlavního zneužívání či znásilnění, aby tak jejich prostřednictvím mohly snáze přiblížit negativní situaci, která se jim přihodila. Tato speciální výslechová místnost je dále vybavena psací tabulí, na kterou mohou vyslýchané osoby předmětnou situaci namalovat.

7.7 Konfrontace

Konfrontace je kriminalistická metoda, při níž se již dříve vyslechnuté osoby, mezi jejichž výpověďmi jsou závažné rozpory, postaví tváří v tvář s cílem vyjasnit tyto rozpory, jež nelze odstranit jinak. [32]. Je jí možné získat i nové poznatky, které mohou sloužit jako důkazy, je tedy jedním ze zvláštních způsobů dokazování. Významným prvkem konfrontace je její silný psychologický dopad na zúčastněné osoby, protože takové osoby jsou v konfliktní situaci postavené tváří v tvář. Obecně je doporučováno, aby se začalo od otázek jednodušších a postupně byly pokládány otázky složitější. [33]

Konfrontovaní se na samém počátku poučí o jejich procesním postavení a dále se zkoumá, zda se osoby znají. Tr. řád uvádí, že pro konfrontaci jinak platí ustanovení o výpovědi obviněného a svědka.

7.7.1 Konfrontace za účasti mladistvého

Ustanovení § 57 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže stanoví, že ke konfrontaci mladistvého je možno přistoupit jen výjimečně, a to až v řízení před soudem pro mládež. Jelikož je tento úkon pro mladistvého velice psychicky zatěžující, je nutno ho provádět jen zřídka s ohledem na stupeň jeho rozumového a mravního vývoje. Je třeba důkladně zkoumat, zda jsou rozpory ve výpovědích osob skutečně tak podstatné a zda je nelze objasnit jinak, např. vyšetřovacím experimentem, výpovědí jiné osoby apod.

Je vždy nezbytné, aby před započetím samotné konfrontace byl mladistvému vysvětlen její smysl, aby byl poučen o chování při konfrotaci, o svých právech a povinnostech, které plynou z procesního postavení konfrontovaného. Při samotném provádění konfrontace je zvláště vhodné sledovat chování a reakce mladistvého. Velice důležité je pozorovat, zda např. některý z konfrontovaných nezačíná udávat tón konfrontace, nezačíná vyhrožovat, apod. V takovém případě je třeba včas zasáhnout

[32] Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. 2. vyd. Praha : C. H. Beck 2004, s. 337
[33] Straus J. : Kriminalistická taktika. 2.rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk 2008, s. 133

nebo dokonce tento procesní úkon ukončit. Je-li konfrontován mladistvý s dospělou osobou nebo s takovou osobou, která pro něj představuje autoritu nebo ze které má strach, je vhodné, aby mladistvý vypovídal jako první.

7.8 Expertizy

Někdy je potřeba odborných znalostí z různých oblastí vědy, s jejichž pomocí můžeme posoudit skutečnosti, které by jinak byly pro orgány činné v trestním řízení nesrozumitelné. Znalecký důkaz však není důkazem privilegovaným a podléhá volnému hodnocení důkazů**.**

7.8.1 Používání kriminalistických expertiz při vyšetřování trestné činnosti páchané mládeží

Během vyšetřování trestných činů mladistvých pachatelů lze uplatnit všechny druhy kriminalistických expertiz, které jsou typické pro jednotlivé druhy trestých činů. Ovšem určité odchylky se vyskytují u soudně psychiatrické a soudně psychologické expertizy.

ZSVM ve svém ustanovení § 58 odstavci prvním stanoví, že k vyšetření duševního stavu mladistvého se přiberou dva znalci z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii.

V odstavci druhém téhož paragrafu se uvádí, že pozorování duševního stavu mladistvého nemá trvat déle než jeden měsíc a do té doby je nutno podat posudek. Tuto lhůtu lze prodloužit, ne však o víc než o jeden měsíc.

Soudně psychologickou expertizu nařizujeme v případě, když zjišťujeme zejména stupeň rozumového a mravního vývoje mladistvého pachatele, kde samotný věk, stupeň duševní a sociální vyspělosti a případné začlenění do určitých skupin výrazným způsobem ovlivňují motivaci kriminálního jednání. [34]

[34] Čírtková, L. : Forenzní psychologie. Plzeň: Aleš Čeněk 2004, str. 278

***Kazuistika**: počátkem roku 1996 mladistvý Michal K. brutálním způsobem zavraždil svou matku a sestru, odcizil rodinné úspory a dům, kde s rodiči a sourozenci bydlel, zapálil. Původně chtěl zabít ještě oba své bratry, ale na jejich usmrcení již neměl dostatek psychických ani fyzických sil. Měl zálibu v moderní hudbě, působil jako diskžokej, drogy neužíval, alkohol moc nepil, trestán dosud nebyl, duševně nemocen se necítil. V tomto případě byli ustanoveni forenzní znalci z odvětví psychologie a psychiatrie, aby pomohli objasnit a vysvětlit jeho chování. Podle znaleckých posudků byl v době trestného činu plně schopen rozpoznávat společenskou nebezpečnost svého jednání a byl plně schopen své jednání ovládnout. Na usmrcení otce, jehož nejvíce nenáviděl, se dlouhodobě připravoval. Podle jeho mínění ho rodina a především otec omezovala a nedávala mu tolik volnosti, jako rodiče některých jeho kamarádů. Otce nakonec neusmrtil, lze se domnívat, že fyzickou likvidací jeho manželky a dcery a zničením nového domu se mu pomstil víc, než kdyby jej usmrtil.*[35]

[35] Šulc, V.: Příliš mladí na vraždu…6 Kuší a nožem.Kriminalistický sborník 2008, č. 2, str. 57-58

8 Kriminalistická prevence a zapojení veřejnosti

8.1 Kriminalistická prevence

Hlavním úkolem kriminalistické prevence je předcházení delikventnímu jednání, přičemž jsou využívány především nerepresivní metody, na nichž se podílí celá řada veřejných i soukromých subjektů.

Máme zde na mysli především předcházení delikventnímu jednání u těch mladistvých, kteří se ještě takovéhoto jednání nedopustili, i když lze podle určitých známek soudit, že k němu mají sklon. Patří sem ale i tzv. prevence terciální – tj. prevence dalšího kriminálního jednání těch mladých lidí, kteří se v minulosti již nějakého přestupku či trestného činu dopustili. Cílem preventivního působení na mládež je zejména snižování míry a závažnosti trestné činnosti a současně zvyšování pocitu bezpečnosti občanů.

Z různých kriminologických výzkumů je patrná častá souvislost mezi výchovou v rodině, neúspěchy ve škole, problémy v zaměstnání a vývojem delikventního chování. Prevence kriminality tedy předpokládá z větší části dosažení zlepšení v oblasti plnění funkce rodiny, vzdělání, zaměstnanosti, bydlení, zdravotnictví, trávení volného času, apod., což zpětně povede k poklesu páchání trestné činnosti. Hodně diskusí vyvolává otázka preventivního působení trestního práva, především otázka výkonu trestu odnětí svobody. Souhlasím s názorem, že vliv trestů se obecně přeceňuje. Ti, kdo páchají trestný čin poprvé, většinou vůbec neznají výši sankce, recidivisté ji sice znají, ale myslí si, že již nebudou odhaleni. Odstrašující význam má zejména rychlost trestu, což je doba, za jakou bude pachatel vypátrán a potrestán, a zvláště neodvratnost trestu, což je míra pravděpodobnosti, že po spáchání trestného činu pachatele trest postihne.

Na děti a mladistvé se zaměřuje především sociální prevence páchání trestné činnosti. Souvisí to s tím, že většina pachatelů i velmi závažné trestné činnosti začíná

páchat trestnou činnost již v dětském věku, kdy se soustřeďují zejména na páchání drobných krádeží či podvodů. Klíčovou úlohu zde tedy může mít rodina.

Významnou úlohu v rámci prevence hraje rovněž škola a další vzdělávací instituce, které nabízejí užitečné trávení volného času. Nuda, či touha po něčem, co může nudu zahnat, představuje často počátek delikventního chování. Pocit nudy se mnohdy snaží zahnat nějakým okamžitým nápadem, který nevyžaduje delší přípravu. Z toho se pak velmi často vyvíjí delikventní chování.

Především v hodinách občanské nauky se žáci mohou účastnit různých výchovných programů. Ovšem v těchto předmětech jde často jen o pouhé poskytování informací. Navíc je ochota dětí přijímat takové poznatky rovněž závislá na postoji k tomu, kdo takové poznatky poskytuje. Bude-li to neoblíbený učitel, nemá věc sebemenší naději na úspěch.

Školy, ve kterých se učitelé nezajímají o své žáky, kde jsou třídy příliš velké, školy známkující děti hlavně špatnými známkami nebo kde se uplatňuje za každou cenu školní řád, bývají zároveň školami, v nichž je vysoké procento žáků s rizikovým chováním. Naopak školy, které prosazují vstřícnější přístup k žákům, dosahují prokazatelně lepších výsledků ve vzdělávání žáků. Obecně platí, že pozitivní vliv školy na chování dítěte je tím větší, čím dříve je mu dítě vystaveno.[36]

Sociální prevence kriminality přispívá k objasnění jejích základních příčin. Preventivní aktivity cílené proti kriminalitě mládeže vždy a v celém rozsahu vyžadují respektování základních práv dětí a práva na soukromí jejich rodiny (viz Úmluva o právech dítěte, čl. 10 Listiny základních práv a svobod, ustanovení § 11 občanského zákoníku).

Práva dítěte je třeba dodržovat od chvíle vyhledávání ohrožených dětí a jejich rodin až po zacházení s provinilými dětmi. Při preventivních aktivitách je třeba se vyvarovat živelného přijímání opatření bez odborných podkladů a vyhnout se tak riziku,

[36] Matoušek O., Kroftová A.: Mládež a delikvence. Praha: Portál 2003, s. 69

že budou v rozporu s právním řádem a ústavním pořádkem. Aby se nejednalo o zásah do práv dítěte a práva na soukromí rodiny, přijala novela zákona o rodině v roce 1998 institut tzv. upozornění (§ 42). Zákon zde výslovně poskytuje oprávnění třetím osobám upozorňovat na závadové chování dítěte. Oprávněny k tomu jsou nejen fyzické osoby, ale i spolky, občanská sdružení atp. [37]

Mezi preventivní opatření patří také rozličné formy dohledu. Především je to:

- formální dohled, který provádějí osoby, které jsou k tomu určeny (policisté, pracovníci soukromých bezpečnostních služeb),
- dohled prováděný zaměstnanci
- dohled přirozený, který provádějí řadoví občané zejména v místě bydliště a okolí.

Je rovněž důležité, aby trestný čin byl proveditelný pouze velmi obtížně a aby prospěch z něho byl minimální. Jde např. o provádění bezhotovostních výplat v podnicích či úřadech, aby se tak zabránilo hromadění velkých peněžních částek, o nahrazování originálů uměleckých děl kopiemi, o neodstranitelné označení věcí, které tak lze snáze identifikovat, a proto se stávají hůře zpeněžitelnými, atd.

Je třeba, aby subjekty, které v této oblasti působí, mezi sebou spolupracovaly a měly společný cíl. Přední místo zde patří rodině a škole, na mládež mohou preventivně působit také různé státní instituce jako např. policie, soudy, vězeňství a dále i nestátní subjekty, jako jsou různá zájmová sdružení občanů, církve, nadace apod.. Systém prevence kriminality je v České republice realizován na dvou úrovních. A to na úrovni centrální – celorepublikové a na úrovni místní – ve městech. Cílovou skupinou preventivních opatření mohou být hyperaktivní děti, děti selhávající ve škole, děti s poruchami chování, děti zneužívané a týrané v rodinách, děti z nefungujících rodin, děti ze čtvrtí, kde je vysoká úroveň kriminality, děti z rodin žijících pod hranicí životního minima, děti z rodin, v nichž chybí otec, atd.

[37] Zoubková, I.: Kontrola kriminality mládeže. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk 2002, s. 118

Volba cílové skupiny určuje nejvhodnější preventivní strategii, nejvhodnější prostředí pro ni a okruh osob, které má kromě dítětě zahrnovat. Bez jasné definice cílové skupiny, postupu práce s ní a hodnocení efektivity nemůže být prevence přínostná. Čím více prostředí, v nichž se cílová skupina zdržuje, preventivní program zahrnuje, tím větší je naděje na její ovlivnění. Čím více osob významných pro každého člena skupiny program využije, tím větší je naděje na jeho ovlivnění. [38]

[38] Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence. Praha: Portál 2003, s. 261-262

8.2 Zapojování veřejnosti

Veřejnost se zaměřuje na preventivní působení na mládež především na místní úrovni, kdy odpovědnost za realizaci preventivních opatření měst a obcí nesou obecní zastupitelstva se starostou. Kriminalitu páchanou v určitém regionu lze preventivně regulovat obecně závaznými vyhláškami. Páchání trestné činnosti je více riskantní, je-li větší nebezpečí dopadení a odsouzení pachatele. Zde má nezastupitelný význam veřejnost, důležitá je však její ochota zasáhnout.

Zvláštní postavení zde má orgán sociálně právní ochrany dětí, který přispívá k prošetření osobních poměrů mladistvého delikventa. Ze zpráv tohoto orgánu je složen obraz o jeho rodinných poměrech, výchovném prostředí, škole o jeho zájmech, chování, zdravotním stavu atd. Při výslechu má tento orgán právo klást otázky vyslýchaným. Spolupracuje s rodiči, školou a pracovištěm mladistvého atd. Na základě osobních znalostí rodinného prostředí jsou tyto orgány schopny podávat odůvodněné návrhy, zejména pokud jde o podmíněné zastavení trestního stíhání, alternativní tresty, či ochranná opatření, které mají preventivní charakter. V určitých případech zaujímají stanovisko, zda rodina je schopna spolupráce pro zvýšení výchovného působení na mladistvého či zajistit jeho pracovní zapojení nebo po poradě s lékařem nástup na dobrovolnou léčbu, např. u toxikomanů. Dochází i k tomu, že pracovníci těchto orgánů sami působí na mladistvého, aby splnil podmínky potřebné pro podmíněné zastavení trestního stíhání.[39]

[39] Kopečná B. Zvláštní zpráva o trestné činnosti páchané mladistvými a nedospělci [online] [cit. 25. 4. 2010] časopis Policista č. 11/1998 Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/prilohy/pril11.html

8.3 Ochrana soukromí mladistvých

Nakonec se alespoň okrajově zmíním o ochraně soukromí mladistvých, která je upravena v ZSVM. Tato problematika byla v poslední době diskutována v souvislosti s mladistvými pachateli zvlášť závažných trestných činů. Základním principem této ochrany je zákonné ustanovení § 3 odst 5 ZSVM, které je detailně rozvedeno v § 52 až § 54 ZSVM. Ustanovení stanoví, že orgány činné v trestním řízení mohou zveřejňovat jen takové informace o řízení proti mladistvému, kterými nebude ohroženo dosažení účelu tohoto trestního řízení, a to dokud nebude trestní stíhání pravomocně skončeno. Smyslem těchto ustanovení je naplnění zásady presumpce neviny a ochrana mladistvého před škodlivými a necitlivými vlivy z vnějšího okolí.

Až na určité výjimky (např. při pátrání po mladistvém) není možno jakýmkoli způsobem zveřejnit žádnou informaci, ve které je uvedeno jméno, a příjmení mladistvého, nebo která obsahuje údaje, které by umožnily tohoto mladistvého identifikovat. Osoby, kterým byly takové informace poskytnuty, je nesmí ve smyslu ustanovení 53 odst. 3 ZSVM nikomu dále sdělovat, o čemž musí být poučeny a zároveň jsou podle odstavce 4 uvedeného zákonného ustanovení povinny zajistit, aby k těmto informacím neměla žádná další osoba přístup. Porušení tohoto ustanovení je sankciováno jako přestupek. Je rovněž zakázáno publikování informací o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, které by vedly ke ztotožnění mladistvého ve veřejných sdělovacích prostředcích. Rozsudek se vyhlašuje veřejně v hlavním líčení v přítomnosti mladistvého, přičemž pravomocný odsuzující rozsudek může být uveřejněn jen bez uvedení jména a příjmení mladistvého. Předseda senátu však může rozhodnout o uveřejnění takového rozsudku i se jménem a dalšími osobními údaji. Stávající právní úprava tedy ponechává zveřejnění údajů na uvážení soudce. Ochrana osobních údajů mladistvého pachatele se mi zdá být na místě, zvláště v případech méně závažné trestné činnosti. Domnívám se však, že publikování osobních údajů mladistvých pachatelů, jež se dopustili zvlášť závažné trestné činnosti (jako je například vražda) by bylo žádoucí.

O ustanovení § 53 odst. 1 ZSVM ostatně rozhodoval rovněž Ústavní soud[40], neboť byl podán návrh na jeho zrušení v důsledku jeho rozporu s právem na informace zaručeným Listinou základních práv a svobod. Ve svém nálezu se Ústavnní soud přiklonil k zachování ochrany soukromí mladistvých dle ZSVM.

[40] Nález ÚS ze dne 8.11.2005, sp. zn. 20/2006

Závěr

Na závěr bych chtěla provést krátké shrnutí poznatků nabytých při zpracování mé diplomové práce.

Trestná činnost mládeže zaznamenala významné změny. Dochází k páchání daleko kvalifikovanějších a závažnějších forem trestné činnosti. Přesto však lze s potěšením konstatovat, že trestná činnost páchaná mládeží klesá. To lze vypozorovat z z policejních statistik. Nejčastěji pak mládež páchá majetkovou trestnou činnost. Struktura trestné činnosti mládeže a samotný způsob jejího páchání jsou ovlivňovány vývojem osobnosti, existencí kriminogenních faktorů a také schopností mladého člověka negativní jevy rozpoznat a vyloučit. Některým jevům se mladý člověk podřizuje, neboť se mu zdají být nepřekonatelné. Tyto jevy pak ve spojení se specifickými podmínkami vedou ke spáchání různých kriminálních deliktů.

Metodika vyšetřování trestných činů mladistvých se snaží popsat jednotlivá specifika a zvláštnosti, které se u vyšetřování kriminality této věkové skupiny mohou objevit. Je významným pomocníkem orgánům činným v trestním řízení, neboť je určitým návodem k tomu, aby vyšetřování trestných činů bylo co nejefektivnější a úspěšné. Cílem mojí práce bylo poukázat na některé zvláštnosti týkající se vyšetřování trestných činů páchaných mládeží. Na objasnění těchto trestných činů se podílí řada kriminalistů majících znalosti a zkušenosti v oblasti psychologie mládeže, v praxi však není možné, aby celé řízení prováděly jen takto kvalifikované osoby. Např. ohledání místa činu (sběr stop) provádí osoby, které nejsou vždy v uvedené oblasti specialisty.

Vysoká úspěšnost vyšetřování jednotlivých trestných činů může sice působit do jisté míry preventivně, hlavní úlohou vyšetřování je však řešení důsledků skutečnosti, že určité mechanizmy ve společnosti fungují špatně či nefungují vůbec. Projevem tohoto jevu může být rovněž kriminalita dětí a mladistvých. Pokud chceme tedy řešit příčiny tohoto problému, je nutné vytvořit kvalitní systém prevence. Dokud však takový systém nefunguje, je potřeba stále zdokonalovat mechanizmy řešící důsledky problému kriminality mládeže. K tomuto zdokonalování právě metodika vyšetřování trestných

činů mládeže napomáhá. Rozsah této práce mi nedovolil řešit všechny zvláštnosti metodiky vyšetřování trestných činů mládeže detailně, přestože by si to některá specifika zasloužila. Proto jsem se snažila jednotlivé zvláštnosti popsat obecně, se zaměřením na některé dílčí problémy a rozebrat v širších souvislostech jevy důležité pro pochopení celé problematiky.

Seznam zkratek:

ZSVM	zákon č.218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
tr. ř.	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
tr. zák.	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
tr. zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Seznam použité literatury:

Čírtková, L.: Forenzní psychologie. Plzeň: Aleš Čeněk 2004

Herbert C. Quay: Handbook of juvenile delinquency. John Wiley & Sons, Inc.1987

Chmelík, J a kol.: Rukověť kriminalistiky. Plzeň: Aleš Čeněk 2005

Chmelík, J.: Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. Praha: Ministerstvo vnitra ČR 1998

Chmelík, J.: Vyšetřování trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži v teorii a praxi. 2.vyd. Praha: Ministerstvo vnitra 1998

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges 2009

Jelínek J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád – poznámkové vydání s judikaturou. Praha: Linde 2005

Jelínek, J., Melicharová, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou. Praha: Linde 2004

Kriminalita mládeže. Studie o mladistvých delikventech. Praha: VÚK 1968

Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C.H. Beck 2005

Matiášek, J., Bárta, B., Soukup, J.: Psychologie a výslechová praxe. Praha: Orbis 1968

Marešová, A. : Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1997

Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence. Praha: Portál s.r.o. 1998

Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. Praha: C.H.Beck 2001

Musil, J. a kol.: Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Praha: Univerzita Karlova 1993

Nekonečný M. : Základy psychologie. Praha: Nakladatelství Academia 1998

Nikl J., Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci. Praha: Policejní akademie ČR 2000

Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 2.vyd. Praha: ASPI 2004

Program Ministerstva vnitra v oblasti prevence kriminality do roku 2007. MV. Praha: Odbor prevence kriminality 2005

Prušák, J. : Rakouské právo trestní. Praha: Všehrd 1912

Straus, J. a kol.: Kriminalistická metodika. Plzeň: Aleš Čeněk 2006

Straus J. : Kriminalistická taktika, 2.rozšířené vydání. Plzeň : Aleš Čeněk 2008

Válková, H., Dünkel, F.: Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě. Praha : Leges 1992

Zoubková I.: Kontrola kriminality mládeže. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk 2002

Články:

Fryšták, M.: Je snížení věkové hranice vzniku trestní odpovědnosti dostatečným řešením dětské kriminality? Časopis pro právní vědu a praxi 2006, 1

Kacafírková, M.: Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. Trestní právo 2002, 10

Matiaško, M. : K otázce věkové hranice trestní odpovědnosti. Realita a mystifikace. Trestněprávní revue 2008, 7

Plšková, A.: Výslech dětí a mladistvých. Kriminalistický sborník 1998, 3

Straus, J., Padyšák, P. : K možnosti zjišťování tělesné výšky pisatele z nápisů na svislé ploše. Československá kriminalistika 1986, 4

Porada, V, Straus, J., Karas, V. : Odhad somatických znaků (výšky těla a hmotnosti) člověka ze stop nohou. Československá kriminalistika 1992, 4

Škorpilová-Radilová, G.: Některé aspekty osobnosti mladistvého pachatele z hlediska psychologické analýzy individuální a skupinové delikvence. Československá kriminalistika 1988, 3

Zvláštní zdroje:

Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. Postoj k trestu smrti a názory na snížení věkové hranice trestní odpovědnosti [online]. [cit. 30. 4. 2010]. Dostupné z: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100478s_ob50502.pdf>

Kubeczka, J. Věková hranice trestní odpovědnosti se snižuje [online]. Vystaveno 1. 12. 2005 [cit. 30. 4. 2010].Dostupné z : <**http://www.radio.cz/cz/clanek/73279**>

Válková H., Hulmáková J. Odborníci: hranici trestní odpovědnosti není nutné snižovat [online] vystaveno 7. 10. 2008 [cit. 24. 4. 2010] Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/odbornici-hranici-trestni-odpovednosti-neni-nutne-snizovat-prt-/kavarna.asp?c=A081003_114748_kavarna_bos

Kopečná B. Zvláštní zpráva o trestné činnosti páchané mladistvými a nedospělci [online] [cit. 25. 4. 2010] časopis Policista č. 11/1998 Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/prilohy/pril11.html

Čj: ORI-18558/08 Služba kriminální policie a vyšetřování, místní oddělení Praha 1

Čj: ORI -2592/09 Služba kriminální policie a vyšetřování , místní oddělení Praha 1

Č.j.: ORI-17116/08, Služba kriminální policie a vyšetřování, místní oddělení Praha 1

Resumé

The Methodology of Investigation of crimes committed by Youth

One reason that I chose this theme for my diploma thesis is that I had the opportunity to learn about this subject in the municipal court, where I had a scholarship and because it is one of the most serious criminal problems in my opinion and I also wanted to learn more about this topic. I was able to discuss this problematic issue with the police officers too.

The juvenile delinquency as a social pathological phenomenon is caused by many different influences. This diploma thesis, named "The Methodology of Investigation of crimes committed by Youth", is divided into eight chapters. First chapter contains the terminology of youth, definition of youth, juvenile, child and other fundamental terms. In the second chapter I am dealing with structure of crimes commited by Youth, evolution of crimes committed by Youth and at the end of this chapter I discuss about problems of reduction of age limit.

The third chapter deals with history of juvenile delinquency in the Czech Republic and about contemporary legal regulation.

Youth delinquency is determined by many factors. The following chapter deals with this. It contains biological, psychological and sociological factors. The biological factor that we can find, for example, is a syndrome of hyperactivity, or in a gender difference among humans. The second factor which affects the final sequel in the behavior of a child or a juvenile is the psychological one. This point of view makes an individual's structure. They are known as human capability, temperament, individual features etc. The last but not the least factor is the social one. It is represented by family and its influence and interest in children or juveniles' lives, problems or feelings. Family has an important influence on the evolution and socialization of a child. Family can also have an adverse influence on the juvenile. These adverse influences, for example, are: physical or psychological torture, sexual abuse, incomplete family, economical problems, lack of interest the youth etc. The social factor includes the influence of school, the spending of free time, and the media as well. Lack of activity during a

youth´s leisure time may cause delinquent activity, especially when they are influenced by groups of youth.
Criminal offences committed by youth differ in many ways from adult criminality. This is discussed in the next part of the thesis. Typical features of youth delinquency, for example, are that they perpetrate crimes in groups, and crimes have a lack of elaboration, and the most frequent crimes are against property. The occurrence of vandalism is very frequent.

Chapters 5 to 8 handle the traces, methodology of investigation and the prevention of delinquency with regard to youth.

Klíčová slova:

Criminalistic	Kriminalistika
Juvenile	Mladiství
Investigation	Vyšetřování